

BARTIN ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI NO: 12
EĞİTİM FAKÜLTESİ YAYINLARI NO: 01

Lisansüstü Eğitimde Nitelik

SEMPOZYUM BİLDİRİLERİ

(2 ARALIK 2011)

BARTIN, 2013

Bartın Üniversitesi Yayınları No: 12
Eğitim Fakültesi Yayınları No: 01

Lisansüstü Eğitimde Nitelik

Sempozyumu Bildirileri

Editör

Yrd. Doç. Dr. Sedat BALYEMEZ

Bartın - 2013

Bu kitap Bartın Üniversitesi Yönetim Kurulu'nun 29/05/2013 tarih ve 2013/15 No.lu kararı ile basılmıştır.

© Copyright

Bütün hakları saklıdır. Bartın Üniversitesi'nin yazılı izni olmaksızın kitabın tümünün ya da bir kısmının elektronik, mekanik veya fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Kapak Tasarımı: Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan KARABURGU
Sayfa Tasarımı: Yrd. Doç. Dr. Sedat BALYEMEZ

İletişim

Bartın Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
74100/ BARTIN
Tel: 0378 223 52 07
Faks: 0378 223 52 08
E-posta: egitim@bartin.edu.tr
Web: <http://egitim.bartın.edu.tr>

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Lisansüstü Eğitimde Nitelik Sempozyumu Bildirileri / Editör, Sedat BALYEMEZ - Bartın : Bartın Üniversitesi, 2013.

Kaynakça var.

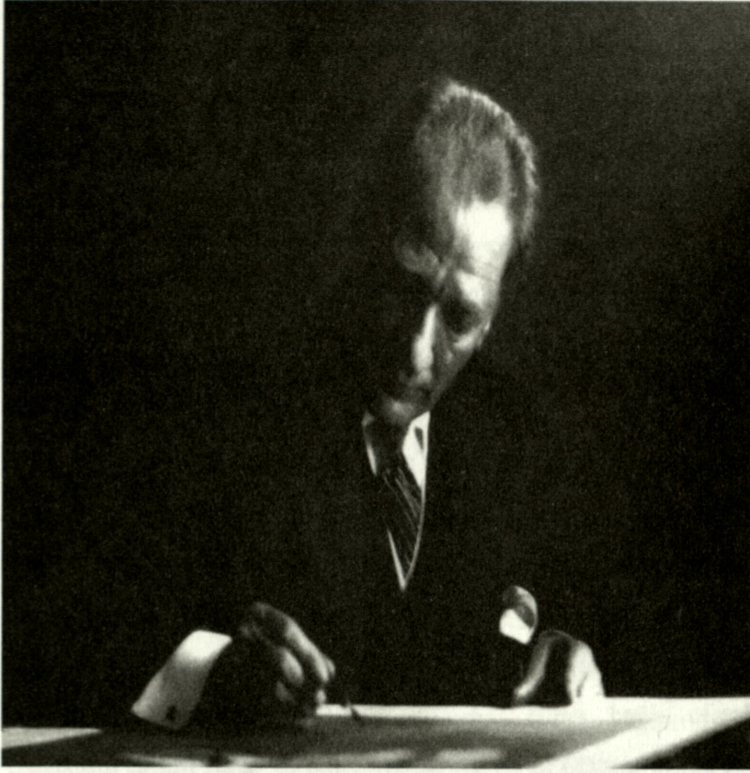
1. Eğitim, Yüksek

LC: LA948

BASKI

Sargın Matbaacılık Kırtasiye Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti.
Eski Hastane Cad. Bülent Ecevit Bulvarı, No: 56 Bartın
Tel-Fax: 0378 2275500

ARALIK - 2013

Eğitimidir ki bir ulusu ya hür, bağımsız, onurlu, yüksek bir topluluk biçiminde yaşatır ya da bir ulusu tutsaklık ve yoksulluğa götürür.

K. Atatürk

SEMPOZYUM KURULLARI**DANIŞMA VE BİLİM KURULU**

Prof. Dr. Ramazan KAPLAN
Prof. Dr. Azize TOPER KAYGIN
Prof. Dr. Mete GÜNDOĞAN
Prof. Dr. Selman KARAYILMAZLAR
Prof. Dr. Ali Naci TANKUT
Prof. Dr. Metin TUNAY
Yrd. Doç. Dr. Harun ER
Yrd. Doç. Dr. Cengiz ÖZMEN
Yrd. Doç. Dr. Murat GENÇ
Yrd. Doç. Dr. Cemal TOSUN

DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Firdevs GÜNEŞ (Başkan)
Yrd. Doç. Dr. Ali KARATAŞ
Yrd. Doç. Dr. Gökhan ATMACA
Arş. Gör. Barış ÇUKURBAŞI
Arş. Gör. Nihat DURMAZ
Arş. Gör. Ezgi Fındık TANRIBUYURDU

SUNUŞ

Eğitim geleceğe yapılan en önemli yatırımdır. Bu süreçte eğitimin her basamağı önemli olmakta ve eğitim sürecini meydana getiren her basamak arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Bu nedenle bir ülkenin eğitimi tartışılırken sürecin bütününü göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Ancak ülkemizde eğitim üzerine yapılan çalışma ve tartışmaları incelediğinde bunların ağırlıklı olarak ilköğretim ve ortaöğretim üzerine yapıldığı görölmektedir. Lisans eğitimi üzerine yapılan tartışma ve çalışmaların az, lisansüstü eğitim üzerine yapılanların ise yok denecek kadar az olduğu ortaya çıkmaktadır.

Gelişen bilim ve teknoloji, nitelikli insana duyulan ihtiyacı giderek artırmaktadır. Bu durum; öğrencilerin lisans eğitimiyle yetinmemesini, giderek lisansüstü eğitime yönelmesini getirmektedir. Eskiden sadece akademisyen olacakların tercihi olan lisansüstü eğitim, günümüzde her bireyin tamamlanması gereken bir basamak olarak kabul edilmektedir. Buna bağlı olarak lisansüstü eğitim veren kurum sayısı ile başvuran öğrenci sayısı her geçen gün artmaktadır. Böylece "nitelikli lisansüstü eğitim nasıl olmalı?" sorusu gündeme gelmektedir.

Diğer taraftan lisansüstü eğitimin niteliğini ele almak, lisansüstü eğitimdeki mevcut durumu, gelişmeleri ve sorunları tartışmak, çözümler üretmek bilimsel bir gerekliliktir. Bu gerekliliğin yerine getirilmesinde öncelikli görev doğal olarak üniversitelere ve akademisyenlere düşmektedir. Fakültemiz tarafından düzenlenen "Lisansüstü Eğitimde Nitelik Sempozyumu", bu görevin yüklediği bilimsel sorumluluğun bir ürünü olmaktadır. Sempozyumda, eğitim bilimleri, sosyal bilimler

ve fen bilimleri olmak üzere lisansüstü eğitimin çeşitli alanlarına yönelik bildirimler sunulmuş, tartışmalar yapılmış ve öneriler getirilmiştir.

Sempozyumda sunulan birbirinden değerli bildirimleri, kamuoyunun ve bilim dünyasının yararına sunmayı amaçladık. Bildirimlerde ele alınan görüşlerin kalıcı olmasını ve daha fazla kişiye ulaşması sağlamak düşüncesiyle elinizdeki bu kitap oluşturuldu ve basıldı. Başta bildiri sahipleri olmak üzere bu kitabın basılmasında emeği geçenlere, kitabın basımı için destek verenlere teşekkür ediyorum. Bu tür sempozyumlarla ülkemizdeki bilimsel araştırma ve yayınların hızla ilerlemesini ve daha nitelikli bireylerin yetiştirilmesini diliyorum.

Bartın, 2013
Prof. Dr. Firdevs GÜNEŞ
Eğitim Fakültesi Dekanı

İÇİNDEKİLER

AÇILIŞ

Prof. Dr. Firdevs GÜNEŞ <i>Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanı</i>	1-3
Prof. Dr. Ramazan KAPLAN <i>Bartın Üniversitesi Rektörü</i>	4-6

I. OTURUM: EĞİTİM BİLİMLERİ VE SOSYAL BİLİMLERDE

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM VE NİTELİK

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ramazan KAPLAN

Prof. Dr. Firdevs GÜNEŞ <i>Eğitim Bilimlerinde Lisansüstü Eğitim ve Nitelik ..</i>	8-36
Doç. Dr. B. Ünal İBRET <i>Türkiye'de Sosyal Bilimlerde Lisansüstü Eğitimin Nitelik Durumu</i>	37-53
Yrd. Doç. Dr. Mahmut BOZAN <i>Lisansüstü Eğitimde Nitelik Arayışları</i>	54-70

II. OTURUM: FEN BİLİMLERİNDE LİSANSÜSTÜ EĞİTİM VE NİTELİK

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Azize TOPER KAYGIN

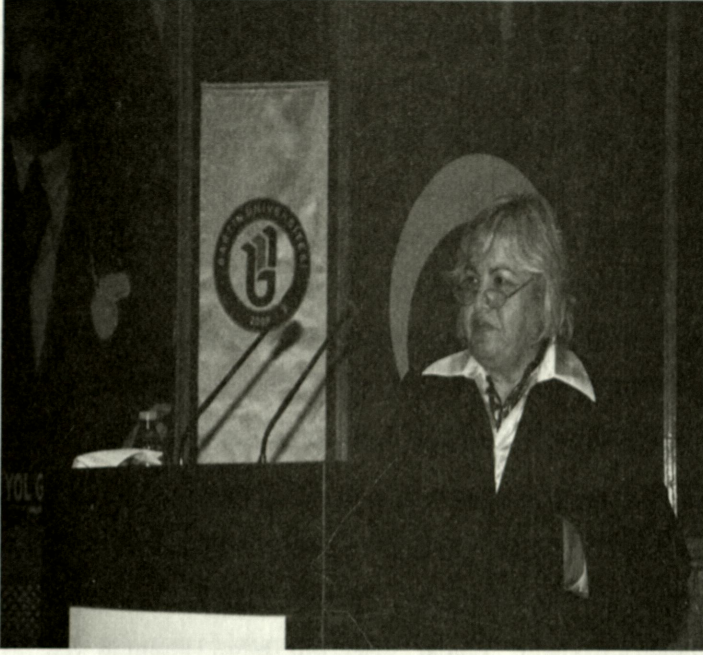
Prof. Dr. Selman KARAYILMAZLAR <i>Lisansüstü Eğitimde Nitelik ve Sorunlar</i>	72-78
Prof. Dr. Galip SAİD <i>Mühendislik Alanında Lisansüstü Eğitim ve Nitelik</i>	79-82
Doç. Dr. Ömer KÜÇÜK <i>Fen Bilimleri Enstitülerinde Lisansüstü Eğitim ve Nitelik</i>	83-89
Yrd. Doç. Dr. Sezgin Koray GÜLSOY <i>Fen Bilimleri Enstitülerinde Lisansüstü Eğitim ve Nitelik</i>	90-92

KONFERANSA

AGENDA

1-5	1. Sesi: Pembukaan dan Laporan Ketua Panitia
6-10	2. Sesi: Laporan Ketua Panitia dan Laporan Anggota
11-15	3. Sesi: Laporan Ketua Panitia dan Laporan Anggota
16-20	4. Sesi: Laporan Ketua Panitia dan Laporan Anggota
21-25	5. Sesi: Laporan Ketua Panitia dan Laporan Anggota
26-30	6. Sesi: Laporan Ketua Panitia dan Laporan Anggota
31-35	7. Sesi: Laporan Ketua Panitia dan Laporan Anggota
36-40	8. Sesi: Laporan Ketua Panitia dan Laporan Anggota
41-45	9. Sesi: Laporan Ketua Panitia dan Laporan Anggota
46-50	10. Sesi: Laporan Ketua Panitia dan Laporan Anggota
51-55	11. Sesi: Laporan Ketua Panitia dan Laporan Anggota
56-60	12. Sesi: Laporan Ketua Panitia dan Laporan Anggota
61-65	13. Sesi: Laporan Ketua Panitia dan Laporan Anggota
66-70	14. Sesi: Laporan Ketua Panitia dan Laporan Anggota
71-75	15. Sesi: Laporan Ketua Panitia dan Laporan Anggota
76-80	16. Sesi: Laporan Ketua Panitia dan Laporan Anggota
81-85	17. Sesi: Laporan Ketua Panitia dan Laporan Anggota
86-90	18. Sesi: Laporan Ketua Panitia dan Laporan Anggota
91-95	19. Sesi: Laporan Ketua Panitia dan Laporan Anggota
96-100	20. Sesi: Laporan Ketua Panitia dan Laporan Anggota

**Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Firdevs
GÜNEŞ'in Lisansüstü Eğitimde Nitelik Sempozyumu Açılış
Konuşması**

Sayın Rektörüm,

Rektör Yardımcım,

Dekanlarım,

Değerli Hocalarım,

Daire Başkanlarım,

Sevgili Gençler,

Fakültemizin düzenlediği Lisansüstü Eğitimde Nitelik Sempozyumu'na hoş geldiniz der, hepinize saygılar sunarım.

Bildiğimiz gibi üniversitelerin temel amacı eğitim ve araştırma yapmak, bilgi ve teknoloji üretmek, ulusal ve evrensel gelişmeye katkıda bulunmaktır. Bu amaçları gerçekleştirmek üzere kurulan üniversiteler, eğitim sisteminin en üst kademesini oluştururlar. Eğitimin alt kademeleri, “öğrencilere alanda var olan bilgiyi aktarmakla” yükümlüdür. Oysa üniversiteler mevcut bilgilerden hareketle “yeni bilgiler üretmek, bunları yaymak ve kullanılmasını sağlamakla” görevlidir. Bu süreçte lisansüstü eğitime ayrı bir önem verilmekte ve bir ülkenin gelişmişlik düzeyinin göstergesi olarak kabul edilmektedir.

Lisansüstü eğitimde, öğrencilere bilimsel çalışmalar yapmak, karmaşık sorunları çözmek, mesleki alanda uzmanlaşmak, sorgulama, karar verme, iletişim kurma gibi beceriler kazandırılmaktadır. Bunlar geleceğin bilim insanını yetiştirme çabalarının temelini oluşturmaktadır. Bunun yanında son yıllarda yüksek lisans ve doktora derecesi, eğitim, tıp, ticaret, sanayi gibi alanlarda işe girme veya yükselme koşulu olarak aranmaktadır. Bu durum lisansüstü eğitime olan ihtiyacı ve talebi giderek artırmaktadır. Bu ihtiyacı karşılamak için lisansüstü eğitim programları çeşitlendirilmekte ve yenilenmektedir.

Üniversite sayısının hızla arttığı, her üniversitenin kendi öğretim üyesini yetiştirmeye çalıştığı ülkemizde, lisansüstü eğitimde büyük önem taşımaktadır. Alanda öğretim üyesi, öğrenci, eğitim programları ve uygulama yönüyle çeşitli sorunlar yaşanmaktadır. Bu sorunlar gelişmekte olan üniversitelerde daha

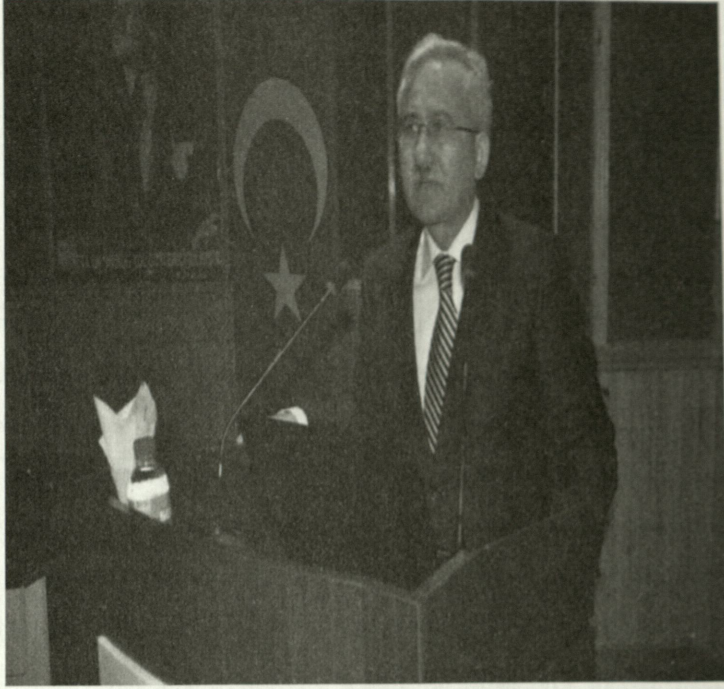
fazla hissedilmektedir. Bu sorunları genel hatlarıyla saptamak, olası çözüm önerileri geliştirmek amacıyla sık sık toplantılar yapılmaktadır. Bu bilgi şöleni da böyle bir ihtiyaçtan doğmuştur. Bu sempozyumu düzenleme amacımız, lisansüstü eğitimin niteliğini artırmak için alandaki uygulamaları incelemek, sorunları saptamak, eğitim öğretim sürecini daha iyi planlamak ve yürütmek için gerekli çalışmaları gözden geçirmek ve kurumlar arası işbirliğini geliştirmektir. Üzerinde önemle durduğumuz bir diğer amacımız da Kastamonu Üniversitesiyle ortak çalışmalar yapmak, sorunlara ortak çözümler üretmek, güç birliği yapmak ve karşılıklı bilimsel gelişmeyi hızlandırmaktır.

Bu amaçlar çerçevesinde düzenlediğimiz sempozyumdan iyi sonuçlar alacağımıza inanıyor, hepinize saygılar sunuyorum.

Prof. Dr. Firdevs GÜNEŞ

Dekan

**Bartın Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Ramazan
KAPLAN'ın Lisansüstü Eğitimde Nitelik Sempozyumu Açılış
Konuşması**

Değerli Rektör Yardımcım, Dekanlarım, Meslektaşlarım,
Sevgili Öğrenciler, Basın Mensupları,

Eğitim Fakültemiz tarafından düzenlenen Lisansüstü Eğitimde Nitelik Sempozyumu'nu sizlerle birlikte açmanın mutluluğu içindeyim. Sempozyuma katılan yöneticilerimizi, akademisyenlerimizi, öğrencilerimizi ve programı takip eden basın mensuplarını selamlıyor, "Hoş geldiniz." diyorum. Sempozyuma Üniversitemizden ve farklı üniversitelerden bildirileri ile katkıda bulunan değerli akademisyenlerimize de ayrıca teşekkür ediyorum.

Değerli Konuklar,

Bugün burada, Üniversitemiz için çok önemli olaylardan birine şahit oluyoruz. Düzenlediğimiz bu sempozyum, hem Eğitim Fakültemizin hem de Üniversitemizin ilk sempozyumu olma niteliğini taşımaktadır. Bu sempozyumun ilk olması kadar önemli başka bir başka yönü de içeriği, yani lisansüstü eğitimde nitelik konusunu ele almasıdır. Üç yıllık bir Üniversitenin böyle bir meseleyi gündem maddesi yapması son derece önemlidir. Çünkü lisansüstü eğitim Türkiye'nin ihtiyacı olan nitelikli insanı yetiştirmek amacını güder. Lisans öğretimi de bu işin temelini oluşturur. Lisans eğitiminiz ne kadar güçlü olursa lisansüstü eğitimin niteliği de o kadar güçlenir.

Bildiğiniz gibi yeni kurulan üniversitelerin öncelikli sorunu, teşkilatlanma ve yerleşim olmaktadır. Bir üniversite, ancak bu sorunlarını çözüme kavuşturduktan sonra bütün enerjisini bilim üretmeye yönlendirebilmektedir. Oysa sadece üç yıllık mazisi bulunan, teşkilatlanma ve yerleşim bakımından diğer üniversitelere göre çok daha fazla sorunla karşı karşıya kalan üniversitemiz, bir taraftan bu sorunlara çözüm arayışında bir taraftan da bilim üretme yarışı içindedir.

Ülkemizde eğitim sürecinin ilk basamaklarına ilişkin çeşitli çalışmalar yapılmasına rağmen eğitim sürecinin en üst basamağını oluşturan lisansüstü eğitim üzerinde gerektiği gibi durulmamıştır. Lisansüstü eğitimin içeriği, yürütülmesi ve daha nitelikli bireylerin yetiştirilmesi hakkında gerekli ölçütler belirlenememiştir. Biz, düzenlediğimiz bu sempozyumla bilim

dünyasının dikkatini konuya çekmek, sorunları ortaya koymak ve çözüm üretmeyi hedefliyoruz.

Lisansüstü eğitimin ilk amacı, ülkemizin ihtiyacı olan nitelikli insanı yetiştirmektir. Lisansüstü eğitimin temelinde elbette ki lisans eğitimi vardır. Lisans eğitimi ne kadar güçlü olursa lisansüstü eğitim de o kadar güçlü olacaktır. Lisans mezunu sayısının her geçen gün artması, gençlerimizin lisansüstü eğitime yönelmesine neden olmuştur. Lisansüstü dereceye sahip olmak, birçok sektörde işe girmenin ilk şartı hâline gelmiştir. Bu durum; lisansüstü eğitimin içeriği, eğitim süreci ve eğitime kabul şartları gibi bazı temel noktaların daha ciddi bir şekilde değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Lisansüstü eğitim görmüş bir bireyin alanlara göre sahip olması gereken asgâri nitelikler belirlenmeli ve bu nitelikler üzerinde akreditasyon sağlanmalıdır.

Birazdan dinleyeceğimiz birbirinden değerli bildirilerde, lisansüstü eğitime ilişkin önemli tespitlerle karşılaşacağız. Oturumların tartışma bölümlerinde konuları derinlemesine inceleyeceğiz. Burada ortaya çıkacak görüşlerin ülkemiz bilim hayatının geleceğine önemli katkılarda bulunacağına inanıyorum.

Bu duygular içinde başta Eğitim Fakültesi Dekanımız Prof. Dr. Firdevs GÜNEŞ olmak üzere sempozyumda emeği geçen bütün personelimize teşekkür ediyor, düzenlediğimiz bu etkinliğin ülkemiz için hayırlı olmasını diliyorum.

Prof. Dr. Ramazan KAPLAN

Bartın Üniversitesi Rektörü

I. OTURUM
EĞİTİM BİLİMLERİNDE VE SOSYAL BİLİMLERDE
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM VE NİTELİK

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ramazan KAPLAN

Prof. Dr. Firdevs GÜNEŞ

Eğitim Bilimlerinde Lisansüstü Eğitim ve Nitelik

Doç. Dr. B. Ünal İBRET

Türkiye'de Sosyal Bilimlerde Lisansüstü Eğitimin Nitelik Durumu

Yrd. Doç. Dr. Mahmut BOZAN

Lisansüstü Eğitimde Nitelik Arayışları

BARTIN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM FAKÜLTESİ

Lisansüstü Eğitimde Nitelik Sempozyumu
Bildirileri Kitabı, s. 8 – 36.

EĞİTİM BİLİMLERİNDE LİSANSÜSTÜ EĞİTİM VE NİTELİK

Prof. Dr. Firdevs GÜNEŞ
Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanı

Giriş

Eğitim, ülkemizin geleceğine yapılan en önemli yatırımdır. Geleceğimiz eğitime, eğitim ise öğretmene bağlıdır. Nitelikli ve donanımlı, mesleğindeki yenilikleri ve gelişmeleri izleyen, çağdaş bilimin gerektirdiği ölçütlere uygun öğretmenler yetiştirmek ise üniversitelerimizin önemli görevlerinden biri olmaktadır. Düşünen, araştıran, sorgulayan, sorun çözen öğretmenler yetiştirmek için sadece mesleğe ilişkin bilgi ve becerileri öğretmek yeterli olmamaktadır. Bunlara ek olarak bilimsel araştırma ve çalışmalar yapma, eğitimde teori ve uygulamayı birleştirme, sorunları çözme, yeni bilgiler üretme gibi beceriler de gerekli olmaktadır. Bu durum eğitim bilimleri alanında lisansüstü eğitimi zorunlu kılmaktadır.

Günümüzde lisansüstü eğitimin amacı; bilgiye ulaşma, kullanma, eleştirme, alandaki kavram, düşünce ve uygulamaları bilimsel yöntemlerle inceleme, değerlendirme, sorunları tanımlama, kanıtlara ve araştırmalara dayalı çözüm önerileri geliştirme gibi becerilere sahip nitelikli insan gücünü yetiştirmektir. Lisansüstü eğitim çalışmalarını, bilim insanını yetiştirme ve ulusal bilim politikası oluşturma sürecinde önemli bir role sahiptir. Bu eğitim sürecinde yapılan araştırma ve tezler, bilim dallarına yenilik getirmekte; özgün fikir ve yeni yöntemlerin gelişmesini sağlamakta, alandaki uygulamaların niteliğini artırmaktadır. Kısaca bilimsel geleceğe yön vermektedir.

Böylesine önemli bir role sahip lisansüstü eğitimin, çağdaş bilimin ilkelerine uygun ve nitelikli olması gerekmektedir. Bu durum eğitim bilimleri alanı için de geçerli olmaktadır. Eğitim alanında uluslararası düzeyde rekabet edebilir akademisyenler yetiştirmek, bilimsel araştırma ve çalışmalar yapmak, eğitim, öğretim ve öğrenme konularında yeni yöntem ve teknikler geliştirmek açısından lisansüstü eğitim büyük önem taşımaktadır. Bu eğitimin nitelikli olması için alandaki güncel ve ileri düzeydeki bilgileri kullanma, yeni yaklaşım ve yöntemlerden yararlanma, yeni teknolojileri kullanma vb. hususlara dikkat edilmelidir. Oysa eğitim bilimleri alanında lisansüstü eğitim çalışmalarını incelendiğinde, bazı sorunların yaşandığı, nitelikli insan gücü yetiştirme konusunda istenilen düzeyde olmadığı görülmektedir. Bu sorunlar daha çok eğitim ve öğretim uygulamaları, öğrenci niteliği, öğretim üyesi sayısı ve niteliği, kütüphane, yabancı dil

bilme, tez danışmanı yeterliliği, araç gereç, yönetim gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır.

Lisansüstü eğitimde yaşanan sorunlar, bu eğitim sürecinde yapılan araştırma ve tezlere de yansımakta ve bu çalışmaların niteliğini etkilemektedir. Örneğin bazı raporlarda "Lisansüstü eğitimde yapılan tezlerin bilime yenilik getirmedeği, birbirlerini yenilemekten öteye gitmediği, aynı alanlarda birden fazla benzer tezlerin yapıldığı ve bu durumun lisansüstü eğitimin kalitesini düşürdüğü" belirtilmektedir. Yine raporlarda "Lisansüstü öğrencilerinin alandaki yenilikleri izlemedikleri, kendilerini yeterince geliştiremedikleri, bilginin paylaşıldığı kongre ve bilgi şöleni gibi bilimsel toplantılara katılımlarının düşük olduğu" dile getirilmektedir.

Diğer taraftan dünyamızda eğitim bilimleri alanında son yıllarda köklü değişimler yaşanmaktadır. Bunların temelinde beyin araştırmaları bulunmaktadır. Hızla ilerleyen beyin araştırmaları beynimizin öğrenme sürecini ve işleyişini açıklığa kavuşturmaktadır. Bu durum eğitim alanında uygulanan çoğu yaklaşım ve yöntemin değişmesine neden olmaktadır. Bilindiği gibi dünyamızda 1900'lü yıllardan günümüze kadar çeşitli eğitim yaklaşımları uygulanmıştır. Bunlar genel olarak davranışçı, bilişsel ve yapılandırıcı olmak üzere üç ana grupta toplanmıştır. Eğitim yaklaşımlarının tanım ve kavramları, amaçları, uygulama yöntem ve teknikleri birbirinden farklıdır. Davranışçı yaklaşıma göre eğitim, bireyde istendik davranışları geliştirme sürecidir. İstendik davranışlar öğrencilere uyarıcı-tepki bağlamında çeşitli tekrar, taklit, ezberleme ve şartlandırma yoluyla öğretilir. Eğitim alanında

uzun yıllar uygulanan 1950'li yıllardan sonra çoğu ülkeye yayılan davranışçı yaklaşım, 1970'li yıllara doğru yerini bilişsel yaklaşıma bırakmıştır. Bilişsel yaklaşımda eğitim tanım ve kavramları bilgisayarın çalışma sistemine benzetilerek açıklanmıştır. Eğitim uygulamalarında da bu anlayış hâkim olmuştur. Ardından 1980'li yıllarda beyin araştırmaları ilerlemiş ve günümüzde uygulanan yapılandırıcı yaklaşım gündeme gelmiştir. Öğrenciyi merkeze alan, dil, zihinsel ve sosyal becerileri geliştirmeye ağırlık veren bu yaklaşım çoğu ülkede uygulanmaya başlanmıştır. Bu yaklaşımla birlikte eğitimin tanımı, amacı, ilke ve uygulamalarında önemli değişiklikler olmuştur.

Ülkemizde 2004 yılından sonra geleneksel eğitim yaklaşımları terk edilerek yeni ilköğretim programları hazırlanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığının yeni ilköğretim programlarında yapılandırıcı yaklaşım merkeze alınarak çoklu zekâ, öğrenci merkezli öğrenme, beyin temelli öğrenme, bireysel farklılıklara duyarlılık, sarmal ve tematik yaklaşım, beceri yaklaşımı gibi çeşitli yaklaşım ve modellerden yararlanılmıştır. Benzer gelişmeler üniversitelerde de görölmektedir. Üniversitelerde "Bologna Süreci" adı altında öğrenci merkezli eğitim anlayışından hareketle yükseköğretim programları güncellenmektedir.

Eğitim alanındaki bu gelişmelerin lisansüstü eğitim uygulamalarına, yüksek lisans ve doktora tezlerine de yansımaları beklenmektedir. Yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin eğitimdeki bu gelişmeleri izlemeleri, yeni kavram, ilke, yöntem ve teknikleri iyi bilmeleri, bunları araştırma ve tezlerinde

kullanmaları, uygulama çalışmalarını bilinçli yürütmeleri gerekmektedir. Oysa günümüzde yapılan bazı araştırma ve tezlerde, eski davranışçı yaklaşımın tanım ve kavramlarının kullanıldığı, yaklaşımların birbirine karıştırıldığı görülmektedir. Bazı araştırma ve tezlerde ise davranışçı yaklaşımın kavram ve ilkelerinden hareketle yapılandırıcı yaklaşımın uygulamaları incelenmektedir. Bu durum hem teorik hem de uygulama açısından ciddi sorunlara neden olmakta, alanda karışıklık yaratmaktadır. Ayrıca araştırmaların niteliğini ve uygulanabilirliğini olumsuz etkilemektedir. Bu durumu önlemek ve lisansüstü eğitimin niteliğini artırmak amacıyla bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada 2004-2010 yılları arasında yapılan yüksek lisans ve doktora tezleri, günümüz eğitim yaklaşımları, eğitim tanım ve kavramları, yeni yöntem ve tekniklere uygunluk yönüyle incelenmiştir. Bu incelemeye dayanılarak eğitim alanındaki günümüz gelişmelerinin yüksek lisans ve doktora tezlerine yansıma durumu belirlenmiştir.

Amaç

Bu çalışmanın amacı, eğitim alanında günümüzdeki gelişmelerin lisansüstü eğitime yansıma durumunu belirlemektir. Bu amaçla önce eğitim yaklaşımları ve özellikleri hakkında edebiyat taraması yapılmıştır. Ardından 2004-2010 yılları arasında eğitim alanında yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinde, güncel ve ileri düzeydeki bilgileri kullanma, yeni tanım, kavram, yaklaşım ve yöntemlerden yararlanma, elde edilen bulguları bu çerçevede değerlendirme durumu incelenmiştir.

Yöntem

Bu çalışmayı gerçekleştirmek için önce eğitim alanında 2000 yılı sonrası yayınlanan çeşitli yerli ve yabancı kaynaklardan eğitim yaklaşımlarının, temel özellikleri, kullandıkları eğitim tanım ve kavramlarına ilişkin bilgiler toplanmıştır. Günümüz eğitim yaklaşımlarının yüksek lisans ve doktora tezlerine yansımalarını belirlemek için 2004-2010 yılları arasında yapılan lisansüstü tezler; üniversitelere, yapıldığı ana bilim dallarına ve düzeylerine göre ele alınmış ve bütüncül bir bakışla değerlendirilmiştir.

Bu süreçte önce yazılı kaynaklar ve internet aracılığıyla 2004-2010 yılları arasında yapılan tezler araştırılmıştır. Çeşitli taramalar yapılmış ve eğitimle ilgili tezlerin bir listesi oluşturulmuştur. Tarama sürecinde ağırlıklı olarak Yükseköğretim Kurumunun Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı kullanılmıştır. Ulusal Tez Merkezinde üç aşamalı tarama yapılmıştır. Bu aşamalarda;

A. Kavram taraması (51 kavram),

B. Anabilim dalı taraması (6 anabilim dalı),

C. Danışman adı ve unvanı taraması (300 isim) yapılmıştır.

Kavram taraması sürecinde eğitimle ilgili 51 kavram belirlenmiş ve taranmıştır. Bu işlemler sonucu sıralanan ancak eğitimle ilgili olmayan tezler ayıklanmıştır. Anabilim dalı taramasında ise bazı anabilim dallarından hareketle tarama yapılmıştır. Bunlar;

Eğitim Programları ve Öğretimi Anabilim Dalı,

Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi

Anabilim Dalı,

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı,

Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Anabilim Dalı,

Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Anabilim Dalı,

Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı,

Olarak belirlenmiş ve bu anabilim dallarında yapılan tezler listelenmiştir. Bu listeden 2004-2010 yılları arasında yapılan tezler seçilmiş, diğerleri çıkarılmıştır. Bu çalışmada danışmanlığını profesör ve doçent unvanlı öğretim üyelerinin yaptığı tezlere öncelik verilmiştir. Böylece 23'ü yüksek lisans, 17'si doktora tezi olmak üzere toplam 40 tez belirlenmiştir. Bu tezlerin ilk üç bölümleri yani "Giriş, Kavramsal Çerçeve, Yöntem ve Bulgular" bölümleri ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Bulgular

Eğitim yaklaşımlarının temel özellikleri, eğitim tanım ve kavramlarına ilişkin elde edilen bilgiler ile günümüz eğitim yaklaşımlarının yüksek lisans ve doktora tezlerine yansımaya durumuna ilişkin bulgular aşağıda bütüncül bir bakışla ele alınmıştır.

1. Eğitim Yaklaşımlarının Temel Özellikleri

Eğitim yaklaşımlarının temel özellikleri, kullandıkları tanım ve kavramlara ilişkin bilgiler aşağıda sırayla verilmektedir. Bunlar 2000 yılı sonrası yayınlanan çeşitli yerli ve yabancı kaynaklardan elde edilmiştir. Dünyamızda eğitim uygulamalarına yön veren üç büyük teorik akım ve yaklaşımın temel özellikleri şöyledir:

1.1. Davranışçı Yaklaşım

Davranışçı yaklaşım Watson, Skinner, Pavlov ve Thorndike'in çalışmalarına dayanır. Bu yaklaşımda kullanılan eğitim ilke ve yöntemleri laboratuvarında yapılan hayvan deneylerinden alınmıştır. Pavlov, köpekleri; Thorndike, kedileri; Skinner ise fare, maymun ve güvercinleri incelemiş ve bu deneyler sonunda oluşturulan eğitim ilkeleri insanlara aktarılmıştır. Davranışçı yaklaşımın amacı öğrencinin davranışlarını değiştirmek ve istedik davranışları öğretmektir. Davranışlar, uyarıcı-tepki-şartlandırma ve pekiştirme yoluyla kalıcı olarak değiştirilmeye çalışılır. Bilgi davranış haline gelen içeriktir. Öğrenciye öğretilen bilgi ve davranışlar önceden belirlenir, küçük parçalara ayrılır ve aşamalı olarak öğretilir. Bir bilgi veya davranış öğrencide otomatik hale gelinceye kadar tekrar edilir. Bunun için uyarıcı-tepki formülü kullanılır. Verilen bir uyarıcıya öğrencinin istenilen tepkiyi göstermesi öğrenme olarak kabul edilir. Öğrenme demek davranışların değişmesi demektir. Öğrenme durumunun gerçekleşmesi öğrencinin gözlenebilir davranışlarıyla belirlenir. Öğrencinin olumlu davranışları pekiştirilir ve alışkanlık oluşturulur. Kısaca öğrenci değiştirilecek bir varlık olarak ele alınır, kişilik ve bireysel farklılıklarıyla ilgilenilmez (Güneş, 2007).

Davranışçı yaklaşıma göre bütün bireyler ilkel ve işlenmemiş bir beyinle doğarlar. Çocuklar okula gelmeden önce öğrenmeye elverişli ve yatkın değildir. İlköğretim sürecinde çocuklar tıpkı hayvan eğitiminde olduğu gibi 'vahşi bir birey olarak' ele alınır ve her şeye temelden başlanır (Rocheleau, 2000). Bir başka ifadeyle öğrencinin okul öncesinde öğrendikleri yani ön bilgileri dikkatle

alınmaz. Okula gelen öğrenci çeşitli bilgilerle doldurulacak boş bir kova olarak görülür. Öğretmenin bilgileri aktarması ve öğrencinin kafasını doldurması istenir (Alamargot, 2001).

Davranışçı yaklaşımda zihin bir kara kutuya benzetilir. Bu kutunun içindekilerle yani düşünme, anlama, sorgulama, analiz-sentez gibi zihinsel işlem ve süreçlerle ilgilenmez. Daha çok aktarılabilecek bilgilerin içeriğine ve sonuçlarına önem verilir. Bilgi işleme sırasında zihinsel süreçler üzerinde durulmaz. Skinner'e göre "Zihinle ilgilenmek yararsızdır. Çünkü öğrencinin kafasından geçenler görülmez." Bu anlayıştan hareketle zihinsel becerileri geliştirmeye fazla yer verilmez. Ayrıca eğitim sürecinde öğrencinin özellikleri, öğrenme biçimleri, bireysel farklılıkları, bilgileri seçme ve alma durumları da dikkate alınmaz (Alamargot 2001, Rocheleau 2000, Barnier 2005, Güneş 2007).

Davranışçı öğretim programlarında öğretilecek bilgi ve davranışlar aşamalı olarak sınıflandırılır. Bu sınıflandırmada genellikle Bloom ve arkadaşlarının oluşturdukları "Bloom Taksonomisi" kullanılır. Taksonomi, istedik davranışların basitten karmaşığa, kolaydan zora, somuttan soyuta, birbirinin ön koşulu olacak şekilde aşamalı sıralanmasına denir. Bloom Taksonomisi'ne göre davranışlar bilişsel, duyuşsal, devinişsel olmak üzere 3 alana ayrılır. Bilişsel alan, zihinsel etkinliklerin baskın olduğu ve davranışların kodlandığı bir alandır. Bloom, bu alanı bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme olarak altı basamağı ayırmıştır. Bilgilerin öğretilmesi ve değerlendirilmesi bu basamaklara göre yapılır. Ölçme ve değerlendirmede çoktan seçmeli testler, soru bankaları vb. kullanılır (Basque,1999).

Davranışçı eğitimde tekrar etme, pekiştirme, davranış değiştirme ve olumsuz davranışları önleme büyük önem taşır. Bir davranışı öğretmek ve alışkanlık oluşturmak için tekrar etmek gereklidir. Tekrar ve tekrar uygulamaları başarının temel koşuludur. Davranışlar öğretilirken öğrenciyi cesaretlendirilir, olumlu cevaplar pekiştirilir, dışarıdan güdüleme yapılır, ödül ve ceza verilir. Öğrencinin rolü genellikle pasiftir. Bir dizi alıştırmayı öğretmenin eşliğinde tamamlar. Böylece yeni davranışları keşfeder. Öğretim sürecinde dinler, bakar, tepki verir ve yeniden denemeye çalışır.

Bu yaklaşımda eğitim ortamına çok önem verilir ve çeşitli uyarıcıların olduğu ortamlar düzenlenir. Burada çeşitli uyarıcı, alıştırma ve bilgi sunumlarıyla öğretim yapılır. Öğretmenin rolü bilgileri öğrencilerin düzeyine uygun hale getirmek ve aktarmaktır. Öğrenciden bilgiyi tekrarlama, ezberleme, olayları hatırlama, tanımlama, kavramları açıklama vb. istenir. Öğretmen doğru cevapları ödüllendirir, hatalı cevapları cezalandırır. Sözlü ödüller (aferin, çok iyi vb.) ile sözlü olmayan ödüller (not, madalya, teşekkür belgesi vb.) kullanılır. Değerlendirme ise objektif özellikler taşıyan sınav araçlarıyla gerçekleştirilir. Sınavda öğrenci doğru cevabı bildiğini göstermek durumundadır (Basque, Rocheleau, Winer 1998, Basque 1999 Kozanitis 2005). Kısaca davranışçılar öğrenme yerine eğitimle ilgilenirler, öğrenme süreçlerinden çok eğitimin gözlenebilir sonuçlarına ağırlık verirler.

Dünyamızda uzun yıllar uygulanan davranışçı yaklaşım, öğrencileri şartlandırdığı, zihinsel becerileri geliştirmede, sadece

davranışları değil, duygu ve düşünceleri de şartlandığı, gibi nedenlerle yoğun eleştiriler almış ve zamanla terk edilmiştir (Kozanitis 2005, Güneş 2007).

1.2. Bilişsel Yaklaşım

Bilişsel yaklaşımda beynimiz bilgisayara benzetilir ve öğrenme süreci bilgisayarın veri işleme süreci gibi açıklanır. Davranışçı yaklaşımın tersine öğrenmede iç süreçler yani zihinsel süreçler aydınlatılmaya çalışılır. Buna göre öğrenen bilgi işlemenin aktif bir sistemidir ve bir bilgisayar gibi çalışır. Kendisine dış dünyadan gelen bilgileri fark eder, onları alır ve bellekte işler. Ardından işlenen bilgiler problem çözme veya çevreyi anlama gibi gerektiğinde kullanılmak üzere belleğe yerleştirilir ya da depolanır.

Bu yaklaşıma göre beynimizde görsel, işitsel, sözel, simgesel, anlamsal, hızlı, yavaş gibi çeşitli bellekler vardır. Bilgiler bu belleklerin aşamalı olarak bilgi işleme sürecine katılmasıyla işlenir. Bilgi işleme sürecinde önce dışarıdan alınan bilgiler beş duyu organı ile duyuşsal belleklere gelir. Duyuşsal belleklerde bunların bazıları seçilir ve hızlı belleğe aktarılır. Hızlı bellekte işlenen ve önemli görülen bilgiler kodlanarak yavaş belleğe gönderilir. Yavaş bellekte ise bütün bilgiler sıralama, sınıflama, ilişkilendirme gibi çeşitli işlemlerle yerleştirilir. Bu süreçte hızlı ve yavaş bellek uyum içinde çalışır ve öğrenilen bilgiler yavaş bellekte depolanır. Kısaca öğrenme ve bilgileri işleme süreci bilgisayarın çalışma sistemi gibi açıklanır. Bu süreçte öğretmenin rolü kolaylaştırıcıdır. Öğrencilere istenilen amaçlara ulaşması, güçlükleri yenmesi konusunda yardım etme, rehberlik etme ve

gerekli bilgileri verme işlemlerini yürütür. Öğrenci ise yarı aktif ve tepki veren bir bilgi işleyicisidir.

1.3. Yapılandırıcı Yaklaşım

Yapılandırıcı yaklaşım Piaget, Vygotsky, Bruner gibi teorisyenlerin çalışmalarıyla gündeme gelmiş ve beyin araştırmalarının gelişmesi üzerine eğitim alanında hızla yayılmıştır. Günümüzde öğrenme süreçlerini açıklayan, eğitim uygulamalarını yönlendiren gelişimsel, sosyal ve etkileşimsel yapılandırıcılık gibi türlere ayrılan bir yaklaşım olmuştur (Basque 1999). Çoğu gelişmiş ülkede davranışçı yaklaşımın olumsuzluklarını gidermek için uygulanan bu yaklaşım, kendi öğrenme biçimini tanıyan, etkili kullanan ve kendini sürekli geliştiren bireyler yetiştirmeyi hedefler. Eğitim anlayışı ve uygulamaları davranışçı yaklaşıma tamamen zıttır. Onun “kara kutu” dediği zihin ve zihinsel yapıyı aydınlatmaya çalışır. Bireyde öğrenme ve zihinsel becerileri geliştirmeye, bilgiyi zihinde aktif yapılandırmaya önem verir. Bireye öğrenme biçimini tanıma, öğrenme sürecinde yaptığı işlemler ve sonuçları hakkında düşünme, zihnini geliştirme fırsatları sunar. Kısaca öğrenciyi ve öğrencinin zihnini merkeze alır, öğretimden çok öğrenme üzerinde durur.

Yapılandırıcı yaklaşıma göre çocuk okula gelinceye kadar bir dizi bilgi ve beceriyi öğrenir. Bu nedenle öğrencinin okul öncesinde öğrendikleri yani ön bilgileri dikkate alınır. Öğrencinin zihni boş bir kara kutu ya da doldurulacak bir kova değildir. Öğrenciler okula kendi bilgi birikimleri ve zihinsel yapılarıyla gelirler. Öğrencilerin zihinsel yapıları gelişmiş veya yetersiz

olabilir. Önemli olan, öğrenme sürecinde öğrencinin yeni bilgilerle ön bilgileri arasında bağ kurarak zihinsel yapısını geliştirmesidir. Bunun için düşünme, anlama, sorgulama, sorun çözme, değerlendirme gibi etkinlikler yapılır. Bunlar yeni bilgileri zihinde aktif biçimde yapılandırmaya, ön bilgileri zenginleştirmeye ve zihinsel yapıyı geliştirmeye yardım eder. Bu süreçte tartışma, görüşleri paylaşma, işbirlikli öğrenme, grup çalışması gibi etkinliklere ağırlık verilir.

Eğitim bilen bir bireyin kendi oluşturduğu anlamları ve doğruları öğrencilere aktarması değildir. Eğitim öğrenenin bizzat kendisinin anlam oluşturmasıdır. Bunun için öğretmen öğrencileri anlam araştırmaya yönlendirir. Bu amaçla onlara sorular sorar, meraklarını uyandırır ve rehberlik eder. Yapılandırıcı yaklaşım eğitimi aktif bir çalışma olarak ele alır, yönlendirici bir çalışma olarak görmez. Gerçek öğrenme durumlarına ağırlık verir, desteklenen eğitim yerine girişimci bir eğitimi benimser. Bir rehber aracılığıyla bilginin keşfini önemser, proje yaklaşımını benimser, bir konuyu farklı yönlerden açıklamaya ve işbirlikli öğrenmeye ağırlık verir.

Yapılandırıcı yaklaşıma göre öğrenciler etkileşerek öğrenir. Etkileşim yoluyla zihinsel süreçlerini ve becerilerini geliştirir, karşılaştırır, iletişim kurar, kendini ifade eder. Bu nedenle işbirlikli öğrenmeye ağırlık verilir. Öğrencileri yuvarlak bir masanın etrafına oturtmak onların işbirliği yapacakları anlamına gelmez. Öğretmen öğrenciler arasında işbirliğini sağlamak için gerekli çalışmalarını yapmalıdır (Güneş 2007).

Yapılandırıcı yaklaşımda öğrencinin öğrenmeyi öğrenmesi, kapasitesini sonuna kadar geliştirmesi, bilgiye ulaşması, kullanması, toplum yaşamına aktif katılması, bağımsız olması, yaşamına ve geleceğine yön vermesi amaçlanır. Bu amaçla öğrencilerin dil, zihinsel, sosyal, duygusal ve bedensel becerilerini geliştirmeye ağırlık verilir. Bu becerileri geliştirmek için üç tür bilgi üzerinde önemle durulur. Bunlar açıklama bilgileri, süreç bilgileri ve koşul bilgileridir. Açıklama bilgileri bir alanı, kavramı, olayı vb. açıklayan bilgilerdir. Bunlar genellikle ezberlenerek öğrenilir. Davranışçı yaklaşımda öğretilen bilgilerin çoğunluğu bu tür bilgilerdir. Süreç bilgileri bir işin nasıl yapıldığını içeren uygulama bilgileridir. Süreç bilgileri uygulamalarla öğrenilir ve zamanla gelişir. Koşul bilgileri ise bir bilgiye ne zaman başvurulacağını ve ne zaman kullanılacağını içeren bilgilerdir. Bunlar genellikle **teknik** bilgilerdir (Tardif 1992, Basque 1999, Güneş 2007). Davranışçı yaklaşımda açıklama bilgilerine ağırlık verilirken yapılandırıcı yaklaşımda süreç ve koşul bilgilerine ağırlık verilir. Süreç bilgileriyle koşul bilgileri düşünme, anlama, sorun çözme, sorgulama gibi becerileri geliştirmek için gerekli ve zorunlu görülür (Bissonnette, Richard 2001, Dionnet 2002, Kozanitis 2005, OCDE 2005).

Yapılandırıcı öğretmen, öğrenme sürecini kolaylaştırır, öğrencilere rehberlik eder, cesaretlendirir, teşvik eder, zihinsel işlemleri ve becerileri geliştirmeye yardım eder. Bu süreçte öğrencileri merkeze alır. Öğrencileri merkeze alma, öğrencilerin bilgiyi yapılandırma ve öğrenme süreçlerini merkeze almak demektir. Öğrenciyi ön plana alma, öğrenmeyi öğretme, inceleme

yaptırma, rehberlik yapma, verilen etkinlikleri uygularken öğrencilere eşlik etme gibi çalışmalarını gerektirir. Öğretmen öğrenciler arasında zihinsel etkileşimi sağlar. Çeşitli sorularla öğrencilerin ön bilgilerini ortaya çıkarır, öğrencilerle düşünceler arasına girer, öğrencileri düşünmeye ve sorgulamaya yönlendirir. Öğrenciler arasında zihinsel etkileşimi ve iletişimi canlandırır ve üst düzeye çıkarır (Morrisette 2002, Kozanitis 2005, Güneş 2007). Öğrenci öğrenme sürecinde aktiftir, yaptığı hataları araştırır, sorunların çözümü için sorumluluk alır, bilgiyi kendine göre değerlendirir, sorun olan durumları çözer, sosyal ve zihinsel çatışmaları aşma yollarını bulur.

2. Yaklaşımlara Göre Tanım ve Kavramlar

Dünyamızda uygulanan eğitim yaklaşımlarının yaygın kullandıkları tanım ve kavramlara ilişkin bilgiler aşağıda verilmektedir. Bunlar 2000 yılı sonrası yayınlanan çeşitli yerli ve yabancı kaynaklardan elde edilmiştir. Her yaklaşıma kendine göre farklı bir tanım ve açıklama kullanmaktadır.

2.1. Davranışçı Yaklaşım

Davranışçı yaklaşıma göre eğitim “bireyde öğrenme yaşantıları yoluyla istendik davranış değişiklikleri oluşturma süreci” olarak tanımlanır. Bu tanımda, eğitimle değiştirilecek olan bireyin “davranışdır.” Eğitim, davranışları değiştirmek demektir. Eğitimi gerçekleştirmek için başlangıç davranışlarla sonuç davranışları ölçmek ve ikisi arasındaki farkı bulmak gerekmektedir. Bu yaklaşıma göre öğrenme “bir uyarıcıya verilen tepki” olarak açıklanır. Öğrenme uyarıcı-tepki arasında bağ kurma sonucu

gerçekleşir. Öğrenme sonunda davranışta gözlenebilir ve kalıcı izli bir değişme olur. Öğrenme bireyde otomatik hale gelinceye kadar yeni bir davranışın ve ya bilginin tekrar edilmesini gerektirir.

2.2. Bilişsel Yaklaşım

Bilişsel yaklaşımda davranışçı yaklaşımdan daha farklı bir tanım kullanılır. Bu yaklaşıma göre “Öğrenme, zihinsel şema ve yapılarda kalıcı değişiklikler yapmaktır.” Bu yaklaşıma göre öğrenmek demek;

1. Anlamak demek,
2. Bilgileri ve becerileri keşfetmek demek,
3. Zihinsel yapıya yeni şemalar eklemek demek ve
4. Ön bilgileri değiştirmek demektir.

Öğrenme bilgileri zihinde işleme ve düzenleme işlemlerini gerektirir. Bu yaklaşım bilgi edinme süreçlerine önem verilir. Öğrenme için bir bilginin fark edilmesi, sečilmesi, işlenmesi ve ön bilgilerle bütünleştirilmesi gerekir. Öğrenci bir bilgisayar gibi çalışır. Kendisine dış dünyadan gelen bilgileri, olayları ve kavramları tek tak alır, kaydeder. Bunları belleklerinde çeşitli işlemlerden geçirerek işler, aralarında ilişkiler kurarak birbirine bağlar. Daha sonra bu bilgileri bütünleştirir ve gerektiğinde kullanmak üzere belleğine yerleştirir ya da depolar.

2.3. Yapılandırıcı Yaklaşım

Yapılandırıcı yaklaşıma göre eğitim, bireyin gözlenebilir davranışlarındaki değişme olarak değil zihinsel yapısındaki değişme olarak ele alınır. Eğitim bireyin öğrenme sürecinde ve zihinsel yapısında değişiklikler oluşturma sürecidir. Eğitim sürecinde öğrencilere bilgi aktarma işlemlerine değil, bilgileri

zihinde yapılandırma işlemlerine ağırlık verilir (Basque 1999). Yapılandırıcı yaklaşımda öğrenmenin tanımı da farklıdır. Buna göre öğrenme, bilgileri zihinde aktif yapılandırma sürecidir. Öğrencilere çeşitli bilgilerin aktarılmasıyla öğrenme olmaz. Öğrenci kendi deneyimleri aracılığıyla ve kendi çabaları sonucunda öğrenir. Yani öğrenme, bilgilerin işlenmesi, anlamlandırılması ve zihinde yapılandırılması sonunda gerçekleşir. Öğrenme bilgiyi pasif biçimde alma değil, bilgiyi zihinde aktif yapılandırmadır (Basque, Rocheleau, Winer 1998, Kozanitis 2005, Güneş 2007). Bilişsel yaklaşımın tersine bilgi edinme süreçlerinden çok bilgileri zihinde yapılandırma süreçleri üzerinde durulur.

Öğrenme sürecinde yeni bilgiler, ön bilgilerin ışığında incelenir, anlamlandırılır, ön bilgilerle bütünleştirilerek zihinde yapılandırılır. Zihinde yapılandırma bilgileri üst üste yığma, biriktirme veya ezberleme değil, düşünme, anlama, sorgulama ve sorun çözme yoluyla bilgiler arasında bağ kurmadır. Bu sürecin aktif yürütülmesi anlamlı öğrenmeyi, pasif yürütülmesi ise mekanik öğrenmeyi getirir. Anlamlı öğrenme öğrencinin ön bilgileriyle bağ kurarak öğrenmesidir. Mekanik öğrenme ise bağ kurmadan ezbere yapılan öğrenmedir (Labédie ve Guy, 2001). Yapılandırıcı yaklaşım anlamlı öğrenmeye ağırlık verir, davranışçı yaklaşımda olduğu gibi bilgi ezberlemeyi öğrenme olarak kabul etmez (Alamargot, 2001).

Yapılandırıcı yaklaşıma göre bilginin zihinde yapılandırılması iki işlemle gerçekleşir. Bunlar özümleme ve alışmadır. Yeni bilgiler öğrencinin ön bilgileriyle çelişmiyor, zihinsel şemasına

uyuyorsa kolayca özümlebilir ve zihne yerleştirilir. Yeni bilgiler öğrencinin ön bilgileriyle çelişiyor, zihinsel şemasına uymuyorsa bunları yerleştirmek için zihinde düzenleme yapılır. Buna alışma denilir. Alışma, var olan zihinsel şemaları yapıları değiştirme, düzenleme ve yeni duruma uygun hale getirmedir. Bu işlemler sonucunda öğrenci yeni şemalar oluşturarak bilgilere uyum sağlar ve zihninde yeni bir denge kurar. Kısaca özümleme, alışma ve dengeleme yoluyla öğrenci yeni bilgileri öğrenir ve zihinsel gelişimini sürdürür.

Yapılandırıcı yaklaşımda öğrenci kendine aktarılan bilgileri pasif biçimde alarak olduğu gibi zihnine yerleştirmez. Öğrenci aktif çabalarıyla ve çevresiyle etkileşerek öğrenir. Öğrenci araştırma, sorgulama, sorun çözme gibi etkinliklerle bilgiyi aktif biçimde alır, işler, ön bilgileriyle bağ kurar; kendi yorumlarını katar ve zihnine yerleştirir. Öğrenci kendi aktif çabalarıyla öğrenir, kimse ona öğretmez. Öğrenen öğrencidir. Kimse onun yerini tutamaz. Öğrenmenin kontrolü öğrencidedir. Öğrenmeye ilişkin kararlarını kendisi alır. Öğrenmeye öğretmeniyle birlikte yön verir (Basque 1999, Labédie ve Guy 2001, Güneş 2007).

Aktif öğrenme bu yaklaşımda merkezi bir rol oynar. Öğrenmek için öğrencinin zihinsel ve fiziksel olarak aktif olması öngörülür (Labédie ve Guy, 2001). Aktif öğrenmede öğrencinin zihinsel aktifliği ön plandadır. Aktif öğrenme için öğrencinin ön bilgileri harekete geçirilir. Bu amaçla öğrencilere sorular sorma, ilgi ve merak uyandırma, düşünme, kavramları açıklama gibi etkinlikler yapılır. Öğrencinin ön bilgileri harekete geçirilerek ve zihni aktifleştirilerek yeni bilgiler verilir. Ön bilgilerle yeni bilgiler

arasında bağ kurma ve zihinde yapılandırma sürecinde de zihnin aktif olması için düşünme, sorgulama, sorun çözme gibi etkinlikler yapılır.

3. Tezlere İlişkin Bulgular

Son yıllarda eğitim alanındaki gelişmelerin, özellikle yapılandırıcı yaklaşım, çoklu zekâ, öğrenci merkezli öğrenme, beyin temelli öğrenme, bireysel farklılıklara duyarlılık, sarmal ve tematik yaklaşım, beceri yaklaşımı gibi yaklaşımların yüksek lisans ve doktora tezlerine de yansması beklenmektedir. Yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin eğitimdeki gelişmeleri izlemeleri, yeni kavram ve yaklaşımları içeren araştırmalar yapmaları gerekmektedir. Bu amaçla incelenen yüksek lisans ve doktora tezlerinden elde edilen bulgular aşağıda verilmiştir.

3.1. Tezlerin Yapıldığı Üniversiteler

Yükseköğretim Kurumunun Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı kullanılarak yapılan bu çalışmada 40 tez incelenmiştir. Bu tezlerin yapıldıkları üniversiteler alfabetik sıraya göre şöyledir:

1. Afyon Kocatepe Üniversitesi
2. Anadolu Üniversitesi
3. Ankara Üniversitesi
4. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
5. Çukurova Üniversitesi
6. Gazi Üniversitesi
7. Hacettepe Üniversitesi
8. Marmara Üniversitesi
9. Mustafa Kemal Üniversitesi
10. Sakarya Üniversitesi

11. Selçuk Üniversitesi

12. Yeditepe Üniversitesi

13. Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Görüldüğü gibi incelenen tezler, gelişmiş ve gelişmekte olan 13 farklı üniversitede yapılan çalışmalardır.

3.2. Tezlerin Düzeylere Göre Dağılımı

Danışmanlığını profesör ve doçent unvanlı öğretim üyelerinin yaptığı tezlerin seçildiği bu çalışmada, incelenen tezlerin düzeylerine ilişkin bilgiler şöyledir:

Düzeyler	Sayı	Yüzde (%)
Yüksek lisans Tezi	23	57.5
Doktora Tezi	17	42.5
Toplam	40	100

3.3. Tezlerde Kullanılan Eğitim Tanım ve Kavramları

Çalışma kapsamına alınan tezlerin ilgili bölümleri yani “Giriş, Kavramsal Çerçeve, Yöntem ve Bulgular” bölümleri verilen tanımlar yönüyle incelenmiştir. Bu incelemede tezlerde hangi yaklaşıma dayalı tanımların kullanıldığı belirlenmiştir.

Tanımlar	Sayı	Yüzde (%)
Davranışçı Yaklaşım	26	65
Yapılandırıcı Yaklaşım	8	20
Karma	6	15
Toplam	40	100

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, incelenen tezlerin % 65'inde davranışçı yaklaşımın tanımları, % 15'inde karma tanımlar, % 20'sinde ise yapılandırıcı yaklaşımın tanımlarının kullanıldığı ve araştırmanın bu tanımlara göre yürütüldüğü ortaya çıkmaktadır. İncelenen tezlerde yaygın kullanılan tanım ve kavramlar şöyledir.

-Eğitim “bireyde istendik davranış değişiklikleri yapma sürecidir”,

-Eğitim “öğrencide istenilen davranışları geliştirmek, öğrencideki kusurlu davranışları düzeltmek ve istenmeyen davranışları silmek amacıyla yapılmaktadır.”

Kısaca tezlerin yarısından fazlasında eski tanım ve kavramlar kullanılmıştır. Bunlar dünyamızda 1950'li yıllara kadar kullanılan tanımlardır. Günümüzde eğitim, öğretim ve öğrenme tanımları değişmiştir. Ülkemizde 2004 yılından bu yana yeni tanım ve açıklamalar kullanılmasına rağmen bunların tezlere yansımadağı görülmüştür.

3.4. Tezlerde Kullanılan Eğitim Yaklaşımları

Çalışmada ele alınan tezlerin “Giriş, Kavramsal Çerçeve, Yöntem ve Bulgular” bölümleri ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda tezlerin hangi yaklaşım temel alınarak yapıldığı belirlenmiştir. Tezlerde kullanılan yaklaşımlara ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

Yaklaşımlar	Sayı	Yüzde (%)
Eski Yaklaşımlar	24	60
Yeni Yaklaşımlar	16	40
Toplam	40	100

Görüldüğü gibi tezlerin % 60'ı eski yaklaşımlar % 40'ı ise yeni yaklaşımlar temel alınmış ve araştırma bu çerçevede gerçekleştirilmiştir.

3.5. Tezlerde Kullanılan Teorik Temeller

Örnekleme alınan tezlerde kullanılan teorik temellerin neler olduğuna ilişkin derinlemesine incelemeler yapılmıştır. Bu inceleme sonucunda;

- Bazı tezlerin teorik temellerden yoksun olduğu,
- Tezde eğitim alanındaki 100 kadar teori ve yaklaşımın hiç birinden bahsedilmediği,
- Bazı tezlerde hangi yaklaşımın ve teorik temelin ele alındığının belirtilmediği,
- Bazı tezlerde ise birkaç yazarın bilimsel olmayan görüşlerinden hareket edildiği, görülmüştür.

3.6. Tezlerde Kullanılan Bilgiler

Çalışma kapsamına alınan tezlerin "Giriş, Kavramsal Çerçeve, Yöntem ve Bulgular" bölümlerinde verilen bilgilerin güncelliği de incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda;

- Tezlerin yarıda fazlasında kullanılan bilgilerin eski olduğu,
- Atıf yapılan ve kaynakçada verilen kitapların yayın tarihinin 10-15 yıl öncesine ait olduğu,

-Atıf yapılan araştırmaların yarısının 20 yıl önce yapılmış olduğu,

-Bazı bilgiler önemini ve geçerliliğini yitirdiği görülmüştür.

3.7. Tezlerde Kullanılan Kaynaklar

Araştırmada tezlerin "Giriş, Kavramsal Çerçeve, Yöntem ve Bulgular" bölümlerinde verilen atıfların ve yararlanılan kaynakların güncelliği de incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda, atıf yapılan bazı kitapların yeni yayın olmasına rağmen içindeki bilgilerin çok eski olduğu görülmüştür. Atıf yapılan kaynakların içeriği de incelenmiştir. Örneğin bir tezde;

"*Çağdaş yönetim ilkeleri*" başlığı altındaki bilginin kaynağı;

*T... H. (1997). *Uygulamalı Okul Yönetimi*, olarak verilmiştir.

Bu kitaba ulaşılmış ve içindeki "*Çağdaş yönetim ilkeleri*" ne ilişkin bilgilerin nereden alındığı incelenmiştir. Bu kitapta ise söz konusu bilginin aşağıdaki kitaptan alındığı verilmiştir. Yani atıf olarak;

* M... C.(1985). *Yönetimde İnsan İlişkileri*, olarak verilmiştir.

Bu kitaba ulaşılmış ve yine içindeki "*Çağdaş yönetim ilkeleri*" ne ilişkin bilgilerin nereden alındığı incelenmiştir. Bu kitapta ise söz konusu bilginin alındığı kitap;

* P... A.(1938). *Apprendre et Menager*, olarak verilmiştir.

Bu kitaba da ulaşılmış ve "*Çağdaş yönetim ilkeleri*" ne ilişkin bilgilerin nereden alındığı incelenmiştir. Bu kitapta söz konusu bilginin alındığı kitap olarak aşağıdaki;

* T....., F.(1911). *The Principles Of Scientific Menagement*, verilmiştir.

Kısaca bu inceleme sonunda, 1997 yılında yayınlanan kitaptaki “Çağdaş Yönetim İlkeleri” başlığı altındaki bilgilerinin 86 yıl öncesine ait bilgiler olduğu görülmüştür.

3.8. Tezlerde Kullanılan Yöntemler

Araştırmada tezlerde kullanılan yöntemler de incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda;

- Amaç, yöntem ve içeriği çok genel olan tezlerin olduğu,
- Amaç ve yöntem tutarsızlığı olan tezlerin bulunduğu,
- Yönteminin iyi seçilmediği,
- Bazılarında ise evren ve örneklem hatalarının olduğu görülmüştür.

Örneğin sonuçları ülkemizdeki bütün öğretmenlere genellenen bir araştırmada, sadece 8 öğretmenden oluşan bir örneklem olarak alınmış ve 1 öğretmen görüşü bulgu olarak sunulmuştur.

3.9. Tezlerde Kullanılan Bilgi Toplama Araçları

Araştırmada bilgi toplama araçları da incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda;

- Bazı tezlerde bilgi toplama araçlarının hatalı olduğu,
- Yarı yapılandırılmış mülakatların kullanıldığı görülmüştür.

Yarı yapılandırılmış mülakat tekniği, nitelikli bir araştırma için zayıf ve sınırlı bir mülakat tekniğidir. Bu teknikte önceden iyice planlanmamış, bir konu hakkında ayrıntıya girmeden genel sorular sorulur. Bilgi toplama sırasında amaç dışına çıkılır ve konu dağınık. Mülakatı yapan kişi uzman değilse başarılı sonuç alınamaz. Araştırmanın bilimselliği zedelenir.

3.10. Tezlerin Bulgu, Yorum ve Önerileri

İncelenen yüksek lisans ve doktora tezlerinin bulgu ve yorumlar bölümlerine ilişkin inceleme sonucunda;

- Bulgu ve yorumlarda hataların olduğu,
- Bazı tezlerde, Milli Eğitim Bakanlığının yaptığı uygulamalara geniş yer verildiği, okul, öğretmen, program vb. çalışmaların anlatıldığı, eleştirildiği ve bilimsel olmadığı yorumu yapıldığı, ancak Milli Eğitim Bakanlığının yaptığı uygulamalarını içeren bu tez çalışmasının ise bilimsel sayıldığı görülmüştür.
- Öneriler bölümünde ise araştırmayla ilgili olmayan, araştırmacının kafasındaki sonuç ve önerilerin yazıldığı,
- Bazı tezlerde uygulanması güç ve soyut önerilerin olduğu,
- Araştırmanın amacı ile sonucu tutmayan tez ve önerilerin olduğu,
- Bazı tezlerde tezlerde alıntı yapma ve kaynak gösterme sorununun olduğu, Milli Eğitim Bakanlığının programlarının olduğu gibi yazıldığı ancak kaynak verilmediği,
- Bazı tezlerde verilen kaynakların sayısının çok sınırlı olduğu, hep aynı kaynak ve kişilerin yayınlarından alıntı yapıldığı görülmüştür.

Sonuç ve Öneriler

Eğitim bilimleri alanındaki lisansüstü eğitimin sorunlarını saptamak ve niteliğini artırmak amacıyla yapılan bu çalışmada 2004-2010 yılları arasında yapılan yüksek lisans ve doktora tezleri, günümüz eğitim yaklaşımları, eğitim tanım ve kavramları,

yeni yöntem ve tekniklere uygunluk yönüyle incelenmiştir. Bu incelemeye dayanılarak eğitim alanındaki günümüz gelişmelerinin yüksek lisans ve doktora tezlerine yeterince yansımadağı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum üniversitelerin görevi olan;

- Bilim/sanat üretme ve yayma,
- Toplumsal sorunları doğru algılama ve çözüm önerileri geliştirme,
- Bilim insanı ve üst düzey insan gücünün yetiştirilmesine katkıda bulunma,
- Ulusal bilim politikasını oluşturma,
- Özgün fikir ve yeni yöntemlerin gelişmesini sağlama,
- Kısaca bilimsel geleceğe yön verme, konusunda sorunlara neden olmaktadır. Bir başka ifadeyle tez çalışmalarının üniversiteye, bilime ve alana katkı getirip getirmediği tartışma konusudur.

Bu gelişmelerden ve sonuçlardan hareketle aşığıdaki hususlar önerilebilir:

- Eğitim alanında lisansüstü eğitim ve nitelik çalışmalarına ağırlık verilmelidir.
- Tezlerin güncel bilgi, yöntem ve yaklaşımlara uygun yapılmasına özen gösterilmelidir.
- Nitelikli bilim insanı yetiştirme açısından yüksek lisans ve doktora öğrencilerine gerekli beceriler kazandırılmalıdır.
- Lisansüstü öğrencilerinin bilimsel toplantılara katılımı sağlanmalıdır.
- Tez izleme toplantılarına (TİK) önem verilmelidir.

Sonuç olarak, son yıllarda eğitim alanında önemli yenilikler yapılmış, ülkemizin geleceğine yön verecek düşünen, araştıran, anlayan, sorgulayan, sorun çözen, dil, zihinsel ve sosyal yönden gelişmiş bireyler yetiştirme amaçlanmıştır. Bu amaca ulaşmada başta öğrenci ve öğretmen olmak üzere bütün eğitimcilere, yöneticilere ve velilere önemli görevler düşmektedir. Bu süreçte genelde eğitim, özelde ise lisansüstü eğitimin niteliğine önem verilmelidir. Lisansüstü eğitim programları ve dersler gözden geçirilmeli, ders içerikleri yenilenmeli, öğrencilerde geliştirilecek beceriler belirlenmeli, lisansüstü eğitim öğretim uygulamaları nitelikli hale getirilmelidir. Öğrenci niteliği, öğretim üye sayısı ve niteliği, kütüphane yeterliliği, yabancı dil bilme, tez danışmanı yeterliliği, bilimsel yayın, araç gereç, yönetim gibi lisansüstü eğitimin niteliğini etkileyen hususlara hızlı çözümler üretilmelidir. Böylece eğitim bilimleri alanında lisansüstü eğitimin nitelik artırılarak, gelişmiş ülkelerle yarışabilmemiz ve bilimsel alanda söz sahibi olabilmemiz sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Alamargot, Denis (2001). *L'acquisition des connaissances*, Enseigner à des adolescents. Manuel de Psychologie. Coll. Profession Enseignant, Hachette Education.
- Barnier, Gerard, (2005). *L'approche socio-constructive des apprentissages scolaires*, Psychologie de l'éducation, Thème 2. IUFM d'aix-Marseille.
- Basque, Josianne. (2003). *Le développement cognitif : Quelques notions de base*. Document pédagogique du cours TEC 6200, Montréal : Télé-université.

- Basque, Josianne (1999). *L'Influence du Béhaviorisme, du Cognitivisme et du Constructivisme sur le Design Pédagogique*, Actes du XIIe Colloque du CIPTE, Montréal.
- Basque, J. Rocheleau, J. Winer, L. (1998). Une approche pédagogique pour l'école informatisée, École informatisée Clés en main du Québec.
- Bissonnette, S., Richard, M. (2001). *Comment construire des compétences en classe*, Chemelière/McGraw-Hill, Montréal.
- Dionnet, Sylvain (2002). *Competences, Competences Transversales et Systeme Educatif*, Evaluation de la rénovation de l'enseignement primaire, Document de travail Service de la recherche en éducation, Genève, Suisse.
- Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (2011) V. *Lisansüstü Eğitim Sempozyumu Bildiriler 7-8 Ekim 2011*, Ankara.
- Güneş, Firdevs (2007). *Yapılandırıcı Yaklaşımla Sınıf Yönetimi*, Nobel Yayınları, Ankara
- Anastassis. (2005). *Les principaux courants théoriques de l'enseignement et de l'apprentissage : un point de vue historique*, École Polytechnique, Montréal.
- Labédie, Gabriel, Amossé, Guy. (2001). *Constructivisme ou socio-constructivisme?*, Pädagogisches Institut der deutschen Sprachgruppe, Bozen DDEC de Nantes.
- Lasnier, François (2000). *Réussir la formation par compétences*. Guérin Éditeur, Montréal.
- Morrisette, Rosée (2002). *Accompagner la construction des savoirs*, Chenelière/McGraw-Hill, Montréal.
- MEB, TTKB, (2005). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*, Ankara.
- OCDE (2005). *La définition et la sélection des compétences clés*, Résumé, Mep_int_French Perrenoud, Philippe (1999). *Dix nouvelles compétences pour enseigner*, ESF, Paris.

- Raynal, Franc, Rieunier Alain (1997). *Pédagogie: Dictionnaire des concepts clés*. Collection Pédagogie. E S.F.
- Rocheleau, Johanne (2000). *L'influence du béhaviorisme dans la pratique éducative*, Université du Québec à Chicoutimi.
- Romainville, M.(2007). *Quelques leçons de la longue histoire des méthodes actives*, les Actes du 4. Colloque Questions de Pédagogies dans L'enseignement Supérieur, Presses Universitaires De Louvain : Louvain.
- Tardif, J. (1992). *Pour un enseignement stratégique : L'apport de la psychologie cognitive*. Éditions Logiques, Montréal.
- YÖK (2012) Yükseköğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanından alınan tezler.

BARTIN ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM FAKÜLTESİ

Lisansüstü Eğitimde Nitelik Sempozyumu
Bildirileri Kitabı, s. 37 – 53.

TÜRKİYE'DE SOSYAL BİLİMLERDE LİSANSÜSTÜ EĞİTİMİN NİTELİK DURUMU

Doç. Dr. B. Ünal İBRET

Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
bibret@kastamonu.edu.tr

GİRİŞ

Bilginin, gelecekteki servet kaynağı olarak maddi sermayenin önüne geçmesiyle dünya ekonomisi de bir değişim içine girmiştir. Teknoloji bu sürecin itici gücü olmaktadır. Bilginin önemi arttıkça, eğitim ve yükseköğretim de bundan payını almıştır. Günümüzde en önemli yatırımın, insana yapılan yatırım olduğu kabul edilmektedir. Eğitim hem bireysel hem de toplumsal olarak ilerlemenin, yüksek bir yaşam düzeyi elde etmenin başlıca yolu olmaktadır. Yani eğitim gelişmenin ve ilerlemenin anahtarı durumundadır.

Dünyada Küreselleşmeyle birlikte ülkeler arasındaki sınırlar büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Bu durum Dünya

genelinde bilgi, belge, teknoloji ve paranın hızlı bir şekilde dolaşımına imkân tanımıştır. Böylece bireyler, toplumlar ve kuruluşlar kendileri için en uygun imkânları sağlayan yerlerden ihtiyaçlarını kolaylıkla karşılayabilir hale gelmiştir.

Ülkelerin kalkınması ve dolayısıyla toplumların mutluluk ve refahını için İnsan kaynaklarının yetiştirilmesi bir gerekliliktir. İnsan kaynaklarının yetiştirilmesi nitelikli bir eğitime bağlıdır. Bu sebeple eğitimin diğer kademelerinde olduğu gibi yükseköğretim hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve daha kaliteli hale getirilmesi gerekmektedir.

Yükseköğretim hizmetlerinin sunumunda niteliği hedef alan bir yönetim anlayışının benimsenmesi, bu hizmetlerin verimi üzerinde önemli rol oynamaktadır. Yükseköğretim hizmetlerinin kalitesinin artırılması ve bu hizmetleri veren kuruluşlarda kaliteli bir yönetimin anlayışının oluşturulmasına bağlıdır (Sözer ve Diğerleri; 2002). Temel amacı bilgi üreten, kullanan, eleştiren ve üretken bir düşünce tarzıyla problem çözebilecek nitelikli insan gücünü yetiştirmek olan lisansüstü eğitim; Türkiye’de Üniversitelere bağlı enstitülerce yürütülmektedir. Lisansüstü eğitim; eğitim kalitesi, ülke kaynaklarının etkin kullanımı ve gelişmişlik düzeyi ile yakından ilişkili olduğu için önemle üzerinde durulması gereken bir konudur. Türkiye’de, lisansüstü eğitimde öğretim üyesi, öğrenci, eğitim programları ve çalışma birimleri ve şartlarıyla ilgili pek çok sorun yaşanmaktadır.

Küreselleşen Dünyada hızla artan ve yayılan bilgi, iş ve meslek hayatında rekabeti arttırmış ve uzmanlaşmayı daha önemli hale getirmiştir. Böylece üniversiteler ekonominin gerçek sermayesi haline gelen bilginin üretildiği temel birimler olmuştur.

Toplumları bilimsel araştırma ve yüksek nitelikli insan gücü ihtiyacını karşılamak üzere kurulmuş olan üniversiteler; yüksek düzeyde bilimsel araştırma yapmak, bilgi ve teknoloji üretmek, bilim verilerini yaymak, ulusal ve evrensel gelişmeye katkıda bulunmak gibi oldukça geniş görev, yetki ve sorumluluklara sahip olan kurumlardır. Her alanda toplum yaşamı ile iç içe ve yan yana olan üniversiteler, eğitim sisteminin en üst kademesinde yer almaktadır. Sistemin diğer kademelerinin görevleri “var olan bilgiyi aktarmak” iken, üniversiteler esas olarak “bilgiyi üretmek, yaymak ve kullanımını sağlamakla” görevli olan temel kurumlardır (Tuzcu, 2003).

Lisansüstü eğitim bilim insanı yetiştirme ve ulusal bilim politikasının yürütülmesindeki en önemli etmenlerden biri olarak kabul edilmektedir. Temel amacı; bilgiyi üreten, kullanan, eleştiren ve üreten bir düşünce tarzıyla problem çözebilecek nitelikte insan gücünü yetiştirmektir. Bu nedenle lisansüstü eğitimin planlaması ve etkin şekilde yürütülmesi ile o ülkenin gelişmişlik düzeyi arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Lisansüstü eğitimde; lisans eğitime göre bireye daha kapsamlı bilimsel araştırmalar yapma, karmaşık sorunları çözebilme, mesleki alanlarda uzmanlaşma, bilgi üretebilme ve sentez yapabilme yöntem ve becerisi kazandırılmaya çalışılır. Günümüzde üniversitelere öğretim elemanı yetiştirmenin dışında, endüstriyel alanlarda ve diğer çalışma alanlarında is edinmenin bir ön koşulu olarak yüksek lisans ve doktora derecesinin de aranır hale gelmesi, lisansüstü eğitime olan ihtiyacı daha da artırmıştır (Karaman ve Bakırcı, 2010).

TÜRKİYE'DE LİSANSÜSTÜ EĞİTİM

Ülkemizde lisansüstü eğitim; lisans eğitimine dayalı olan yüksek lisans ve doktora eğitimi ile sanat dallarında yapılan sanatta yeterlik çalışması ve tıpta uzmanlık ile bunların gerektirdiği eğitim, öğretim, bilimsel araştırma ve uygulama etkinliklerinden oluşan eğitim olarak tanımlanmaktadır. Lisansüstü eğitim, üniversitelerde lisansı izleyen derecelere götüren, araştırma yoluyla bilim ve teknoloji üreten ve ülke kalkınmasına yön çizen bilim insanı yetiştirmeyi amaçlayan, planlı, programlı bir eğitim sürecidir (Varış, 1984). Lisansüstü eğitim, fakültelerde verilen dört veya üzeri yıllık eğitimin ardından kavramsal düzeyde lisans derecesi veya diploması almaktadır. Bu öğrencinin, lisans eğitiminde alınan disiplin konusunda veya ilgi duyduğu bilim dalında enstitüler tarafından verilen eğitimle yüksek lisans (bilim uzmanlığı) veya doktora öğrenimi yaparak uzmanlaşma olanağı sağlamaktadır. Ayrıca toplumların gereksinim duyduğu bilim insanı, araştırmacı ve yüksek nitelikli insan gücünü yetiştirmek için oluşturulmuş üst düzey bir eğitim programı sürecidir (Karaman ve Bakırcı, 2010).

Ülkemizde lisansüstü eğitim yüksek lisans, doktora, tıpta uzmanlık ve sanatta yeterlik eğitimini kapsamaktadır. Öğrenciler, lisans eğitimlerinde edinmedikleri özel becerileri ve bilgileri yüksek lisans programlarında edinmek üzere eğitim görürler. Yüksek lisans derecesi giderek uygulamaya yönelmek isteyen öğrencilere özgü bir seçeneğe dönüşmekte, doktora eğitimi alabilmenin koşulu olmayı da sürdürmektedir. Günümüzde doktora derecesi üniversitelerde akademik unvana sahip bir pozisyonda çalışabilmek ve araştırma yapabilmek için bir gerekliliktir (Yılmaz, 2008).

Türkiye’de lisansüstü eğitim, 1960’ların sonlarına kadar yüksek lisans aşaması olmaksızın yalnızca doktora programı şeklinde 3-4 yıllık lisansüstü eğitimle hoca-asistan (bir anlamda usta-çırak) ilişkisi esasına göre yürütülmüştür. 1970’lerden itibaren önce “yüksek lisans” ve akabinde “doktora” olmak üzere iki aşamaya bölünmüş ve bu aşamalarda izlenecek yöntem ve kurallar günümüze kadar pek çok kere, tümüyle ya da kısmen değiştirilen yönetmelikler doğrultusunda sürdürülmüştür (Çakar, 1997). 1960-1980 arası dönemlerde lisansüstü eğitim ağırlıklı olarak fakültelerde verilmiştir. Yine bu dönemde, yalnızca lisansüstü eğitim vermek amacıyla fakülte veya yüksekokullar da açılmıştır. 1981 yılında kabul edilen 2547 sayılı Yüksek Öğretim Yasası ile öğretim kademeleri ön lisans, lisans, yüksel lisans ve doktora olarak sınıflandırılmıştır. Bu yasaya göre lisansüstü öğretim yüksek lisans, doktora, tıpta uzmanlık ve sanatta yeterlilik alanlarından oluşmaktadır (Karakuş, 2004).

Türkiye’de lisansüstü eğitim 1982 yılından itibaren Yüksek Öğretim Kurulu’na bağlı olarak yasada yer alan enstitüler aracılığıyla yürütülmektedir. Ülkemizde lisansüstü eğitim, üniversiteler içinde örgütlenecek şekilde lisansüstü eğitimin organize edilmesi ve yürütülmesi amacı ile kurulan ve 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanununun ile yürürlüğe giren enstitülerce düzenlenmiş olup üslendikleri görevler, belirli çerçeve ve yönetmeliklerle belirlenmiştir. Yüksek Öğretim Kanunu ve İlgili Mevzuata göre lisansüstü eğitim, 2547 sayılı Yüksek Öğretim Yasasınının 65. maddesi hükmü gereğince Üniversitelerarası Kurulca

hazırlanan "Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği" ile düzenlenmiştir.

Enstitü; Üniversitelerde ve fakültelerde birden fazla benzer ve ilgili ana bilim dallarında lisansüstü eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve uygulama yapan bir yükseköğretim kurumudur (2547 Sayılı YÖK Kanunu, 3/f. Maddesi). Söz konusu bu eğitim ve öğretim faaliyetleri genellikle üniversiteler bünyesindeki fen bilimleri, sosyal bilimler, sağlık bilimleri, eğitim bilimleri vb. enstitüler tarafından yürütülür. Bunların dışında yine benzer şekilde özel bir uzmanlık alanında yükseköğretim faaliyeti yürütmek maksadıyla kurulmuş; AB Araştırmaları Enstitüsü, Türkoloji Enstitüsü gibi enstitüler de olabilir. Bu tür enstitülerde özel araştırma ve uygulamalar yürütülebilmektedir.

Sosyal Bilimler Enstitülerinde ise, iktisadi ve idari bilimler, siyasal bilgiler, eğitim ve fen edebiyat gibi fakültelerinin sosyal bilimler alanına giren bölümlerinin ana bilim dalları bulunmaktadır. Bununla birlikte Sosyal Bilimler Enstitülerinde Eğitim Bilimleri Enstitülerinin olmadığı üniversitelerde eğitim bilimleri alanlarına yönelik olarak ta lisansüstü eğitim verilmektedir.

Ülkemizde lisansüstü öğretimin öneminin giderek artması ve Lisansüstü öğretim için üniversite dışındaki kişilere de başvurma hakkının verilmesiyle birlikte, bu eğitimden faydalanmak için her yıl birçok kişi farklı alanlara başvurmaktadır. Eğitime talebin artması sevindirici bir durumdur. Ancak, ülkemizde lisansüstü öğretim büyük bir oranda devlet üniversiteleri tarafından verildiği için, bu kurumlara başvuran öğrenci sayılarında yığılma olmaktadır.

Türkiye’de 2011 yılı istatistiklerine göre Yüksek Öğretime kayıtlı 3817086 öğrenci bulunmaktadır. Bu öğrencilerden 168628’i (% 4,4’ü) lisansüstü eğitim almakta olup, bunları %74,5’i yüksek lisans, %25,5’i de doktora eğitimi görmektedir. Lisansüstü eğitimin cinsiyete göre dağılımına baktığımızda erkek öğrencilerin %53,9 kız öğrencilerin de %46,1’i oluşturduğu görülmektedir(Tablo.1).

Tablo.1: Türkiye’de Yüksek Öğretim Öğrenci Sayıları

Öğrenci Sayıları Özet Tablosu									
Yüksek Öğretim Öğrenci Sayıları	Öğretim Yılı /Academic Year								
	2010 – 2011						2009 - 2010		
	Yeni Kayıt New Admissions			Toplam Öğrenci Sayısı Total Number Of Students			Öğretim Yılı Mezunu Academic Year Graduates		
	T	K	E	T	K	E	T	K	E
Türkiye Toplamı	835915	389044	446871	3817086	1723602	2093484	573159	263737	309422
Lisansüstü	60450	27425	33025	168628	77766	90862	47262	24818	22444
Yüksek Lisans	50950	23240	27710	125690	58653	67037	42603	22734	19869
Doktora	9500	4185	5315	42938	19113	23825	4659	2084	2575
Tıpta İhtisas	2520	1114	1406	12704	5722	6982	2910	1284	1626
Diğer Eğitim Kurumları	14489	1394	13095	36170	5004	31166	13291	1462	11829
Lisansüstü	396	72	324	1145	192	953	182	35	147
Yüksek Lisans	273	59	214	678	120	558	157	26	131
Doktora	123	13	110	467	72	395	25	9	16
Tıpta İhtisas /	1775	784	991	7967	3478	4489	2191	987	1204

Kaynak: <http://osym.gov.tr/belge/1-12654/2010-2011-ogretim-yili-yuksekogretim-istatistikleri.html>

Kastamonu ve Bartın illerinin içerisinde yer aldığı Batı Karadeniz Bölümü, ülkemizin yoğun olarak göç veren yerleri arasındadır. Bu açıdan özellikle üretimin devamını sağlayacak olan genç nüfusun yerinde kalmasının ve böylece kalkınmanın sağlanmasında, bu bölümde bulunan üniversiteler anahtar rolü oynayacaktır. Batı Karadeniz Üniversitelerinin öğretim üyesi sayısı ve niteliği açısından beslenmesi lisans eğitiminin idame ettirilmesini saylayacak ve oluşan akademik iklim, Batı Karadeniz'in topyekûn kalkınmasına destek olacaktır. Bartın ve Kastamonu illeri lisansüstü eğitim açısından incelendiğinde ülkemiz ortalamasının altında oldukları görülmektedir. Nitekim 2010 yılı istatistiklerine göre nüfusu 335093 kişi olan Kastamonu İlinde Lisansüstü eğitim yapan kişi sayısı 1151 kişi olup, bunun il nüfusuna olan oranı %0.34'dür. Bartın ili incelendiğinde 2010 yılında 173791 kişi olan il nüfusu içerisinde lisansüstü eğitim yapan kişi sayısının 591 kişi olduğu ve bunun toplam nüfusa olan oranının da %0,34 ile Kastamonu ili ile neredeyse aynı olduğu anlaşılmıştır.

Türkiye'de Lisansüstü eğitim hızlı bir şekilde geliştiği görülmektedir. Bu durumun başlıca etkenlerini şu şekilde sıralamak mümkündür; (Karaman ve Bakırcı, 2010).

- Düşünen, araştıran, sorgulayan, fikir üreten, bilgi alışverişinde bulunan, çevresiyle ilişki kurabilen, yabancı dil bilen kendine güvenen, nitelikli bireylerin kazandırılması,
- Ülkemizin kalkınması için yüksek nitelikli insan gücüne duyulan gereksinim,

- Lisansüstü eğitim gören iyi yetişmiş, kariyer yapmış serbest piyasanın gereksinimi olan yüksek nitelikli öğrencilerin daha kolay iş bulmaları,
- Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin hızlı gelişmesi ve bunda üniversitenin önemli rol oynaması,
- Teknolojideki hızlı gelişimin lisans eğitiminden sonra da eğitimi gerekli kılması,
- Üniversiteler ve öğrenci sayılarındaki artış nedeniyle öğretim üyesine ve nitelikli elemana olan gereksinimin artması.
- Lisans öğrenimini tamamlayan meslek sahiplerinin bilgilerini yenileme gereksinimi, Lisansüstü eğitimi tamamlayan kamu çalışanlarının kademe derece ilerlemesinin sağlanması,
- Bazı kuruluşlarda yönetici olmak için lisansüstü eğitiminin tamamlanmış olma koşulunun aranması,
- Bilimsel düşüncenin geliştirilmesi, bilginin üretilmesi ve yayılması.

Türkiye’de Sosyal Bilimler Enstitülerinde Eğitimin Nitelik Durumu

Türkiye’de, üniversite sayısının hızla artması ve her üniversitenin kendi öğretim üyesini yetiştirme çabasına girmesi; öğretim üyesi, öğrenci ve eğitim programları ve çalışma şartlarıyla ilgili olarak pek çok sorunların doğmasına yol açmıştır. Bu sorunların neler olduğu ve sorunlara çözüm üretilerek, Sosyal Bilimler enstitülerinde niteliğin arttırılmasına yönelik çalışmalar yapılmaya çalışılsa da, bunların yeterli olmadığı görülmektedir. Bir akademisyen ve enstitü müdürü olarak yaşadığım tecrübeler doğrultusunda ülkemizde lisansüstü eğitim kurumlarında yaşanan

sorunları yeterli öğretim üyesi bulamama sorunu, mali sorunlar, kütüphane hizmeti sorunları, yabancı dil sorunu, yönetsel sorunlar, tez danışmanıya ilgili sorunlar ve araç gereç sorunları olmak üzere sıralamam mümkündür.

Yukarıda değinilen sorunlar başta yeni kurulan sosyal bilimler enstitüleri olmak üzere bütün enstitülerin ortak sorunudur. Ayrıca lisansüstü eğitim yapanların lisansüstü eğitim alma amaçları incelendiğinde bu kişilerin lisansüstü eğitimden beklenen amaçlar dışında farklı beklentiler için lisansüstü eğitime yöneldikleri anlaşılmaktadır. Nitekim Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde lisansüstü eğitim kalitesinin artırılmasına yönelik olarak yapılan bir alan araştırmasında, lisansüstü eğitim alan 357 katılımcının 202 'sinin (% 56,6) kariyer, 4'ünün (% 1,1) Dil eğitimi, 2'sinin (% 0,6) askerliği erteleme, 105'inin (% 29,4) uzmanlaşmak, 16'sının (% 4,5) kademe almak, 15'sinin (% 4,2) disiplinler arası çalışma, 13'ünün (%3,6) özel ilgi amaçlarından dolayı lisansüstü eğitimi tercih ettikleri görülmektedir (Sözer ve Diğerleri; 2002).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Enstitülerin başlıca amacı, ana bilim dallarında öğrenimini sürdüren lisansüstü öğrencilerine; bilimsel araştırma yaparak bilgiye erişme, değerlendirme, derin bakış açısı ile irdeleyerek yorum yapma ve yeni sentezlere ulaşma yeteneğini kazandırmak, üniversite mezunlarının mesleklerinde uzmanlaşması, yeni alanlara yönelmesi, entelektüel gereksinimlerinin karşılanması ve akademik kariyere yönlendirilmelerini sağlamaktır. Lisansüstü eğitim konusunda yaşanan sorunların çözümlenebilmesi için her şeyden önemlisi üniversite, enstitü, öğretim üyesi, öğrenci ve enstitü idari

personeli ölçęinde karşılaştırmalı ve kapsamlı araştırmalar yapılmalıdır. Lisansüstü eğitimin kalitesi ve performansının yükseltilmesi için tespit edilen sorunların ilgili mercilerce ivedilikle çözümlenmesine çalışılmalı, alt yapısı yeterli olmayan üniversitelerde yeterli alt yapı oluşuncaya kadar lisansüstü eğitim ve yeterliliğini ispat etmiş üniversitelerde yapılmalıdır ve lisansüstü eğitimin örgütlenmesi gözden geçirilmelidir. Bu doğrultuda yeterli fiziki altyapıya sahip bağımsız birimler halinde oluşturulan enstitülerde, fakültelerden bağımsız ve ülke genelinde standart ölçütlerle seçilmiş bir öğretim kadrosunun oluşturulması da enstitülerin üstlenmiş olduğu misyonu yerine getirebilmesi açısından son derece önemlidir.

Kastamonu üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü olarak, nitelikli eğitimi sağlamada etkin olabileceğini düşündüğümüz önerilerimizi şunlardır:

Nitelikli Öğrenci: Bilindiği üzere, Enstitüler yüksek lisans öğrencisi alırken, ALES, Yabancı Dil ve Lisans mezuniyet notu gibi belgeler istemektedir. Eğer alacağımız öğrencinin lisans öğrenimi sırasındaki başarısını ve dil puanını önemsemiyorsak ve ALES’i en alt sınırdaki tutmuşsak çok kaliteli öğrenci gelmesini beklemek hayalcilik olur. Özellikle bizim gibi yeni kurulmuş Üniversitelere bağlı Enstitülere kendi lisans bölümlerinden mezun öğrenciler ilgi göstermektedir. O halde bizim en azından lisans öğrenimi sırasında başarılı olduğunu tespit ettiğimiz öğrencileri yüksek lisansa yönlendirmemiz gerekir. Başvuruda bulunan öğrenciler arasından en iyilerini seçmek, mülakat öncesi puanların ve mülakat sırasında gösterilen performansın değerlendirilmesi ile

mümkün olacaktır. Bu nedenle mülakatların sağlıklı yapılması da nitelikli öğrenci seçiminde önemli bir rol oynamaktadır.

Nitelikli Öğretim Elemanı: Yüksek Lisans derslerini verecek olan öğretim elemanlarının kendi alanında başarılı olanlar arasından seçilmesi önemlidir. Lisansta ders vermeden ya da yeni vermeye başlamışken yüksek lisans dersi de vermeye başlayan öğretim elemanları, bu konuda zorlanmakta, öğrencinin nitelikli eğitim almasına engel teşkil etmektedir. Öğretim elemanlarından eğitim-öğretim yılının başında, ilgili programda verilmek üzere yeni ders teklifleri veya içerik değişikliği teklifleri olup olmadığı sorulmalı, dersler ve öğretim elemanları her akademik yılın başında güncellenmelidir. Dersleri verecek öğretim elemanları, profesörden başlayarak doçent ve yardımcı doçent sıralamasıyla seçilmeli, aynı branşta birden fazla unvanlı eleman bulunmakta ise o ders en yüksek unvanlı olana verdirilmeye çalışılmalıdır.

Güncel Dersler: Yüksek lisansta verilmekte olan dersler, program ilk açılırken kabul edilen derslerle sınırlı olmamalı, havuzdaki dersler diğer üniversitelerle, özellikle de köklü üniversitelerle karşılaştırma yapılarak isim ve içerik açısından benzer derslerden konulmalıdır. Havuzda, öğrencilerin ilgi ve branşına göre seçim yapabileceği kadar ders bulunmalıdır. Ayrıca bu derslerin ACTS ve Akis'leri de hazırlanmalıdır.

Fiziksel Mekân: Bir eğitimin kalitesi, fiziksel şartlarla da iyi veya kötüye gidebilir. Eğer öğretim elemanları ve öğrencilere, dersleri yapabilecekleri sağlıklı bir ortam temin edilmezse oradan başarılı bir sonuç beklenemez. Özellikle bizler gibi yeni kurulmuş olan Enstitülerde kendi binalarımız yapıp hizmete geçene kadar,

programın bağlı bulunduğu Fakültelerle kurulacak ilişkiler sonucu ilgili Anabilim Dalının bulunduğu aynı binada bir yüksek lisans sınıfı açılması yararlı olacaktır.

Personel: Enstitülerde çalışacak personelin, kendi konusuna vakıf, işi bilen, öğrenci ve öğretim elemanları ile sağlıklı ilişkiler kurabilen özelliklerinin olması çok önemlidir. Çünkü Enstitülerde ders vermekte olan öğretim elemanları kendi fakültelerinde bulduklarından ve Enstitülerde sadece ders vermekte olduklarından, eğitim-öğretimin her aşamasında yönlendirilmeleri gerekmektedir. Örneğin, tez önerisi verme, süre uzatma, kayıt dondurma, tez teslimi vs. gibi aşamalarda öğretim elemanının yönlendirilmesi, bu süreci olumlu etkilemektedir.

Anabilim Dalları ile İlişkiler: Enstitülerde her türlü yazışma Anabilim Dalları ile yapıldığından, Fakültelerin Bölüm Sekreterleri, aynı zamanda Enstitü ABD sekreteryası olarak da görev yapmaktadırlar. Onlara bu görevin özellikleri anlatılmalı ve en az Enstitü Sekreterliği kadar önemli bir işleve sahip oldukları konusunda hizmet içi eğitim düzenlenmeli, yazışmalar ve evrak kaydı hususlarında tüm ABD Başkanlıkları ile koordinasyon sağlanmalıdır.

Kayıt Tutma: Anabilim Dalı Başkanlıkları ile olan ilişkilerde de her türlü yazışma titizlikle takip edilmeli, gerektiğinde yönlendirmeler yapılmalıdır. Enstitü Kurulu ve Yönetim Kurulu kararları titizlikle alınmalı ve her bir öğrenci için yapılması gereken işlemler titizlikle takip edilmelidir. Tutulması gereken her türlü kayıt, belge, ödeme vs. usulüne uygun hazırlanıp

dosyalanmalı, sağlıklı bir dosyalama ve arşiv sistemi oluşturulmalıdır.

Kullanılacak Standart Formlar: Yüksek Lisans eğitimi sırasında yapılacak tüm işlemler (başvuru, kesin kayıt, askerlik tehiri, kayıt dondurma, tez önerisi verme, süre uzatma, tez teslimi vs.) gibi işlemler için form oluşturulmalı ve tüm öğrencilerin bu formları kullanmaları sağlanmalıdır. Formlara Enstitü web sayfasından ulaşılabilmelidir.

Öğrenci Bilgi Sistemi: Enstitüler, lisans öğrencilerinde olduğu gibi öğrenci bilgi sistemini kullanmalı, tüm bilgileri sisteme girip, istediği çıktıları alabilmelidir. Eğer bu işlemler manüel yapılacaksa (ders seçme, yoklama, vize not çizelgesi, final not listesi, transkript, öğrenci belgesi vs.) standart hale getirilecek form ve belgeler hazırlanmalı ve tüm ABD'nin kullanması sağlanmalıdır.

Web Sayfası: Bilgisayar kullanımının güncel hayattaki yeri nedeniyle, öğrencilerin ve öğretim elemanlarının her türlü bilgiye kolayca ulaşabilmesi için Enstitünün bir web sayfası mutlaka olmalıdır. Bu sayfada, havuz dersler, açılan dersler, öğrenci listeleri, danışman listeleri, çeşitli duyurular, eğitimin her aşamasında kullanılmakta olan formlar, tez yazım kılavuzu, ACTS ve AKTS, gibi bilgiler yer almalıdır.

Özlük Hakları: Personel özlük haklarına ilişkin ödemeler ile öğretim elemanlarının ek ders ödemeleri zamanında ve doğru biçimde ödenmelidir.

Yönetmelik: Yüksek Lisansla ilgili her türlü iş ve işlem, Enstitü ve Anabilim Dalları tarafından, Üniversitenin Lisansüstü Yönetmeliğine uygun olarak yürütülmeli, uygulamada çelişen veya güçlük çekilen maddeler varsa tespit edilip, biriktiğinde yönetmelik değişikliğine gidilmelidir.

Diğer Enstitülerle İlişkiler: Uygulamada karşılaşılan sorunlar, zaman zaman diğer Enstitülere de sorularak aşılmaya çalışılmaktadır. Özellikle bizler gibi yeni kurulan üniversitelere bağlı Enstitülerde bilgi ve görgü alışverişinde bulunmak ve ortak etkinlikler düzenlemek amaçlı çeşitli sempozyumlar, yapılmalıdır. Bu tür toplantılarda bir yandan akademisyenler konunun akademik boyutu ile ilgili görüş alışverişinde bulunurken diğer yandan Enstitü Sekreterlerinin idari açıdan karşılaşılan sorunların çözümü amaçlı bilgi alışverişinde bulunmaları sağlanmalı, hatta gerekirse büyük ve köklü üniversitelerin sekreterleri de davet edilerek bilgi ve görgülerinden yararlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Bülbül, T. (2003), “Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesinde Görev Yapan Öğretim Üyelerinin Lisans Üstü Öğretimi Öğrenci Seçme Sürecine İlişkin Görüşleri”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt 36, Sayı:1-2, s: 167-174, Ankara.
- Çakar, Ö. (1997), “Fen Bilimleri Alanında Bilim Adamı Yetiştirme: Lisansüstü Eğitim”, TÜBA Bilimsel Toplantı Serileri:7, ss. 65-75.

- Karakuş, M. (2004), "Lisansüstü Eğitim İçin Başvuran Öğrencilerin Üniversitedeki Akademik Başarıları İle LES Puanları Arasındaki İlişki", XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6-9 Temmuz 2004, İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya.
- Karakütük, K. (2002), "Lisansüstü Öğretimin Sorunları", Eurasian Journal of Educational Research, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Karakütük, K. ve Diğerleri,(2008), "Lisansüstü Öğretimin Sorunları Konusunda Ankara'daki Üniversitelerin Lisansüstü Enstitü Yöneticilerinin Görüşleri" Eğitim ve Bilim, Cilt 33, Sayı 147, ss. 42-53, Ankara.
- Karaman, S., Bakırcı, F. (2010), "Türkiye'de Lisansüstü Eğitim: Sorunlar ve Çözüm Önerileri", Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, No: II. ss. 94-114, Tokat.
- Sözer, N. ve Diğerleri, (2002), "Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Lisansüstü Eğitim Kalitesinin Arttırılmasına Yönelik Bir Alan Araştırması", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 4, Sayı:2, ss. 41-65, İzmir.
- Tuzcu, G. (2003), "Lisansüstü Öğretim İçin Yurtdışına Öğrenci Göndermenin Planlanması", Milli Eğitim Dergisi, Sayı 160, ss.155-165.
- TÜBA (2008), Türkiye'de Doktora Eğitiminin Geliştirilmesine Yönelik Öneriler, Ankara.
- TÜBA (2009),Türkiye Bilimler Akademisi Bilim Raporu, Ankara.

Varış, F.,(1984), Türkiye’de Lisansüstü Eğitim, A.Ü. Eğitim Fakültesi Yay., No:23, Ankara.

Yılmaz, R. (2008), Türkiye’de Lisansüstü Öğrenim için Öğrenci Seçimi: Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsünde Bir Uygulama, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Harekât Araştırması Ana Bilim Dalı, Basılmamış YL Tezi, 134 s, Ankara.

YÖK (2007), Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi, Ankara.

BARTIN ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM FAKÜLTESİ

Lisansüstü Eğitimde Nitelik Sempozyumu
Bildirileri Kitabı, s. 54 – 70.

LİSANSÜSTÜ EĞİTİMİN NİTELİK ARAYIŞLARI

Yrd. Doç. Dr. Mahmut BOZAN

Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
mbozan@bartin.edu.tr

Özet

Lisansüstü eğitim yükseköğretimin bir parçasıdır. Lisansüstü eğitim 1980'li yıllara kadar fakültelerin bünyesinde bir nevi usta çırak ilişkisi içinde uygulanmıştır. 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu ile birlikte lisansüstü eğitim yüksek lisans ve doktora olarak iki aşamalı bir yapıya kavuşturulmuş ve eğitimleri de enstitüler bünyesinde yapılmaya başlanmıştır. Bologna Süreci olarak bilinen Avrupa Yüksek Öğrenim Alanı üyeliği ile birlikte lisansüstü eğitimin hem Avrupa, hem de Türkiye yeterlikler çerçevesine göre müfredat düzenlemeleri gözden geçirilmektedir. Bilgi üretme, yayma, araştırma ve geliştirme çalışmalarını hayata aktarma ve nitelikli insan gücü yetiştirme gibi fonksiyonları olan lisansüstü eğitimin stratejik bir değeri bulunmaktadır. Türkiye bu gerçeği fark ederek Ar-Ge harcamalarına daha fazla pay ayırmaya ve araştırmacı sayısını arttırmaya başlamıştır. Ancak Türkiye'nin bilim haritası incelendiğinde 1980'den sonra bilimsel yayın sayısında ciddi artışlar olmakla birlikte yayın kalitesinde ve impekt faktöründe aynı başarının sağlanamadığı görülmektedir. Toplam yayınlar içinde sosyal bilimlerin katkı payının düşüklüğü ise dikkatleri sosyal bilimlerdeki lisansüstü eğitime çekmektedir. Bu çalışmada lisansüstü eğitim veren enstitülerin yapı ve işleyişine ilişkin sorunlar incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Lisansüstü Eğitim, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, Doktora.

Abstract

Quest For Quality In Graduate Education

Graduate education is part of higher education. Until 1980s, graduate education had been continuing as a system of master- apprentice. In accordance with the 2547 Law of Higher Education, graduate education gained two phased structure with masters degree and doctorate (PhD) and education has begun to take place within the scope of the institutes. Along with the membership of European Higher Education, known as Bologna Process, curriculum arrangements of graduate education have been revising in line with European qualifications framework both in Turkey and in Europe.

Graduate education is a strategic asset considering its functions as generation and spread of knowledge, adapting those through research and development activities and developing qualified man power. Turkey has realized this reality and begun to allocate higher amounts of share to R& D expenditures and tries to increase the number of its researchers. However, by taking into consideration Turkey's science map, although serious increase in number of publications has occurred since 1980's, it is observed that similar success could not be achieved for quality of publications. As the share of social sciences is low among total publications, that pulls attentions towards graduate education in social sciences. This study analyzes the problems of structure and functioning of graduate education institutes.

Key Words: Graduate Education, Graduate School of Social Sciences, Post- graduate, Doctorate

Alan Tanımı: Kamu Yönetimi (Yönetim) **JEL Code:** Z00

1. GİRİŞ

Eğitim, çağlar boyunca insanlar için en temel değerlerden birisi olmuştur. Günümüzde ise bilginin gücü yüzyıla adını verecek kadar stratejik bir önemi haizdir. Beşeri sermaye uluslararası rekabetin bir numaralı gücü haline gelmiştir. İyi eğitilmiş insan gücüne sahip olan ülkeler, nüfusları az da olsa eğitilmemiş veya

eğitimi yetersiz kalabalık nüfusa sahip ölkelerden daha etkili bir konuma sahiptir.

İletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler toplam bilginin birkaç senede bir ikiye katlanmasına yol açmakta ve insanlar arası etkileşim ve bütünleşme veya küreselleşme yeni çağrılar açmaktadır. Buna paralel olarak eğitime, araştırma ve geliştirmeye ayrılan kaynaklar katma değeri geometrik olarak büyötmektedir. Bu sebeple ölkeler mecburi eğitim sürelerini uzatmış, yükseköğretim fırsatlarını da genişletmişlerdir. Toplumdaki talep ve insanların kendini geliştirme arzusu, lisansüstü eğitime olan ilgiyi arttırmıştır.

Türkiye bilgi çağının önemini kavramış ve eğitime olan yatırımlarını arttırmıştır. Özellikle yükseköğretim deki açığın kapatılması amacıyla hem üniversite sayısının artırılması hem de akademisyen ihtiyacının karşılanması için çalışılmaktadır. Ancak yükseköğretim in özellikle lisansüstü eğitim boyutunun özel olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu husus hem ülkenin uzman personel ihtiyacı için hem de akademisyen ve araştırmacı ihtiyacının karşılanması açısından önemlidir.

2. LİSANSÜSTÜ EĞİTİM

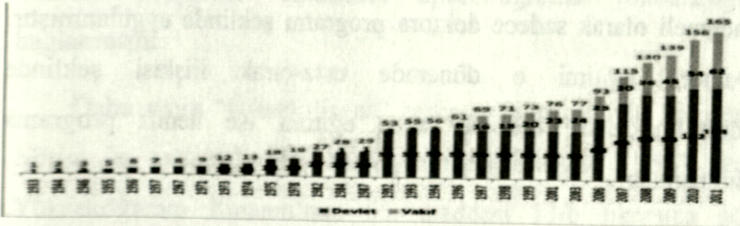
2.1. Lisansüstü Eğitimin Geçmişı

Türkiye'nin yükseköğretim tarihine bakıldığında ilk göze çarpan husus ciddi geç kalınmışlıklar ve ihmallerin varlığıdır. Yükseköğretim kurumları uzun yıllar Türkiye'nin 3-5 büyük ilinden dışarı çıkamamıştır. Yükseköğretim de çağ nüfusuna sayısal olarak hitap edecek bir okullaşmadan söz etmek bugün bile

mümkün değildir. Fiziki yetersizlikler üzerine nitelikli bir yükseköğretim in inşa edilmesi ise imkânsızdır.

Lisansüstü eğitimin geçmişini anlayabilmek için öncelikle Türkiye’de lisans eğitiminin tarihçesine göz atmak gerekir. Cumhuriyetin ilk yıllarında Osmanlı Devleti’nden devreden iki üniversiteye ancak 1946 yılında Ankara Üniversitesi’nin kurulmasıyla bir üçüncüsü ilave edilebilmiştir.

Üniversiteler 1950’li yıllarda İstanbul ve Ankara’nın dışına çıkabilmiş, fakat Anadolu’ya yayılması hayli bir zaman almıştır. Öyle ki üniversitelerin Yükseköğretim Kurulu (YÖK) altında toplandıkları 1983 yılına gelindiğinde Türkiye’de sadece 27 üniversite bulunmaktadır. Yükseköğretim çağ nüfusu için kalite bir yana, sayısal hedeflerin çok uzağında bir üniversite tablosu bulunmaktadır. Bu yetersizliklerin telafisi için özel sektörün teşvik edilmesi gerekirken, kısınca bir şekilde özel sektörün bu alana girmesine müsaade edilmemiştir. Takip eden yıllarda ise ancak vakıflar marifetiyle yükseköğretim kurumu açılmasına izin çıkabilmiştir. Bugün Türkiye’de 103 Devlet, 65 vakıf olmak üzere 168 üniversite bulunmaktadır (Şekil 1). Bu üniversitelerin neredeyse yarısının son 10 yılda kurulduğu dikkate alındığında, henüz alınması gereken çok mesafe olduğu anlaşılır.

Şekil 1: Türkiye’de Üniversite Sayıları (1933-2011)

Kaynak: Günay D.-Günay A. 1933'den Günümüze
Yükseköğretimde Niceliksel Gelişmeler.

Türkiye'nin yükseköğretimdeki ortalama okullaşma oranı (%37) OECD ortalaması (%67) ile mukayese edildiğinde bu fark daha iyi görülebilir.

Lisansüstü eğitimdeki durum lisans eğitiminden pek de farklı değildir. Sürecin lisansüstü eğitimde daha yavaş işlediği, kurumsallaşmanın ise bugün bile tam olarak sağlanmadığını söylemek, abartı olmayacaktır.

Yükseköğretimdeki öğrenci sayıları incelendiğinde (Tablo:1), toplam 3.500.000 öğrenciden % 29,54'ünün ön lisans, % 64,61'inin lisans eğitimi aldığı; lisansüstü eğitimdeki öğrenci sayısının ise % 6'yı bulamadığı görülür. Doktorada bu oran 1/3'ün altında kalmaktadır. Bu durum Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu tam zaman eşdeğeri araştırmacı sayısının çok altındadır. Oysa teknolojik yenileşme ve gelişimi sağlayacak beşeri sermaye ancak lisansüstü eğitimle yetiştirilebilir.

Lisansüstü eğitimin verilmiş şekline bakıldığında, Türkiye'de lisansüstü eğitim, 1970'li yıllara kadar 3-4 yıllık eğitimle tek kademeli olarak sadece doktora programı şeklinde uygulanmıştır. Doktora eğitimi o dönemde usta-çırak ilişkisi şeklinde yürütülmektedir. Yüksek lisans eğitimi ise henüz programa alınmamıştır.

Tablo 1: Program Türlerine Göre Öğrenci Sayıları (2009-2010)

Yükseköğretim	Sayı	%
Ön lisans	1.042.350	29,54
Lisans	2.280.209	64,61
Yüksek Lisans	140.043	3,97
Doktora	44.768	1,26
TUS	21.964	0,62
Toplam	3.529.334	100

Kaynak: ÖSYM, Yükseköğretim İstatistikleri

Üniversitelerde formel bir lisansüstü eğitim programı bulunmadığı için, bu tür bir öğretim araştırma görevlisi (asistan) olmayan kişilere de açık değildir. Bu program lisans öğrenimini tamamlamış ve akademik gelecek vadeden kişiler arasından asistan adayları olarak belirlenenlere tahsis edilmektedir. Genellikle bir profesörün rehberliğinde usta-çırak ilişkisi şeklinde yürütülen program doktora teziyle tamamlanmaktadır.

1970-1982 arası dönemde lisansüstü eğitimde ABD modeli alınarak lisansüstü eğitim master (yüksek lisans) ve doktora olarak kademelendirilmiş ve tez hazırlama şartı getirilmiştir.

1982 sonrası dönemde ise yüksek lisans ve doktora eğitimi için enstitüler kurulmuş, enstitülerle birlikte yüksek lisans ve doktora çalışmaları lisansüstü eğitim-öğretim yönetmeliğine bağlanmıştır.

Daha sonra "yüksek lisans" şartının getirilmesiyle lisansüstü eğitim iki kademeli bir yapıya kavuşturulmuştur. 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 65. maddesi 13/b fıkrasına göre Lisansüstü öğretim esaslarının Üniversitelerarası Kurul tarafından

çıkarılacak Yönetmelikle düzenlenmesi kararlaştırılmıştır (RG. 1981: 17506).

2. 2. Lisansüstü Eğitimde Mevcut Durum

Yükseköğrenimin adeta can damarını teşkil eden lisansüstü eğitim meselesi eğitimdeki ihmallerden en fazla etkilenen alan olmuştur. Türkiye’de uzun yıllar lisansüstü öğretim fakültelerde yapılırken, 1982 yılından sonra üniversitelerde kurulan enstitülere devredilmiştir. 2547 Sayılı YÖK Kanunu 3/f maddesinde Enstitüler; “Üniversitelerde ve fakültelerde birden fazla benzer ve ilgili anabilim dallarında lisansüstü eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve uygulama yapan bir yükseköğretim kurumu” olarak tanımlanmıştır (RG. 1981: 17506).

Bugün yükseköğretim sisteminde fen bilimleri, sosyal bilimler, sağlık bilimleri ve eğitim bilimleri ağırlıklı olmak üzere farklı alanlar için uzman yetiştiren enstitüler bulunmaktadır. Üniversitelerin ilgili fakültelerindeki bölümler, bu enstitülerde anabilim dalları olarak yapılanmaktadır. Enstitülerde görev yapan öğretim üyelerinin kadroları fakültelere ait olup, enstitülerin müstakil öğretim üyesi kadroları bulunmamaktadır. Genellikle enstitülerin müstakil binaları da olmadığı için, lisansüstü eğitim dersleri ilgili fakültelerde yapılmaktadır.

Lisansüstü eğitim, lisans eğitimine dayalı olan yüksek lisans ve doktora eğitimi ile sanat dallarında yapılan sanatta yeterlik çalışması ve tıpta uzmanlık eğitimlerini ifade eder. Lisansüstü eğitimin amacı; ülkenin ihtiyaç duyduğu bilim adamı, araştırmacı ve tüm meslek dalları için yüksek nitelikleri haiz insan

gücünün yetiştirilmesidir. 2547 Sayılı Kanunun 3/t Maddesinde lisansüstü eğitimin “yüksek lisans, doktora, tıpta uzmanlık ve sanatta yeterlik” kademelerine ayrıldığı belirtilmektedir (RG. 1981: 17506).

Türkiye’de lisansüstü eğitim 1982 yılından itibaren YÖK’e bağlı olarak yasada yer alan enstitüler aracılığıyla yürütülmektedir. Yapılan son düzenlemelerle yüksek lisans programı açmak için en az ikisi doçent olmak üzere 3 öğretim üyesi ve doktora programı açmak için asgari 2 profesör veya biri profesör ikisi doçent olmak üzere 5 öğretim üyesi şartı getirilmiş, ayrıca enstitüler arası müşterek program açma imkânı da sağlanmıştır (YÖK, 2010).

Son olarak YÖK tarafından Bologna Süreci’yle birlikte lisans eğitiminde olduğu gibi, lisansüstü eğitim için de Türkiye genelinde yeterliliklerin tanımı yapılmıştır. Yeterlilikler çerçevesi bilgi, beceri ve yetkinlikler seviyesinde lisansüstü öğrencilerin donanımlarını genel olarak tanımlamaktadır. Bilgi teorik ve uygulamalı olarak, beceriler kavramsal/bilişsel ve uygulamalı olarak, yetkinlikler ise bağımsız çalışabilme ve sorumluluk alma, öğrenme, iletişim ve alana özgü yetkinlikler olarak detaylandırılmıştır (YÖK, 2011).

2. 3. Lisansüstü Eğitimin Fonksiyonları

Lisansüstü eğitimin pek çok fonksiyonu içinde bilim adamı yetiştirme, entelektüel mülkiyet tabanını genişletici çalışmalar, bilim, teknoloji ve patent üretecek, araştırmacı ve kalifiye iş gücü yetiştirmek, Ar-Ge çalışmaları yaptırmak en öncelikli olanlarıdır (Türker, 2001: 21).

Lisans eğitimi yükseköğretim de ana gövdeyi oluşturmakla beraber lisansüstü eğitimin stratejik değeri öne çıkmaya başlamıştır. İstenilen yüksek nitelikli insan gücü artık lisansüstü düzeyde eğitimle yetiştirilmeye başlanmıştır. Önceleri lisans mezunu olmak ayrıcalıklı sayılırken, şimdilerde yüksek lisans ya da doktora eğitimi bireye ayrıcalık sağlamaktadır (Güven ve Tunç, 2007: 157).

3. LİSANSÜSTÜ EĞİTİMDE NİCELİK VE NİTELİK

3.1. Lisansüstü Eğitimde Nicelik

Nicelik; kemiyet, sayı ve miktarı; nitelik ise keyfiyeti ve kaliteyi ifade eder. Eğitimde nicelik, sayı ve miktarı önceleme politikalarını ifade ederken, eğitimde nitelik ise keyfiyet ve kaliteyi esas alır. Olması gereken ise nicelik ve niteliğin birlikte götürülmesidir.

Ancak lisansüstü eğitimde mevcut potansiyeli değerlendirmek için sayısal yetersizliklerin öncelikle giderilmesi gerekir. Enstitüler, üniversitelerde ve fakültelerde birden fazla benzer ve ilgili anabilim dallarında lisansüstü eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve uygulama yapan yükseköğretim kurumlarıdır. Türkiye’de enstitü tür ve sayıları Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Türkiye'deki Enstitü Sayıları

Enstitüler	Sayı
Sosyal Bilimler	102
Fen Bilimleri	99
Sağlık Bilimleri	47
Eğitim Bilimleri	14
Diğer	44
Toplam	306

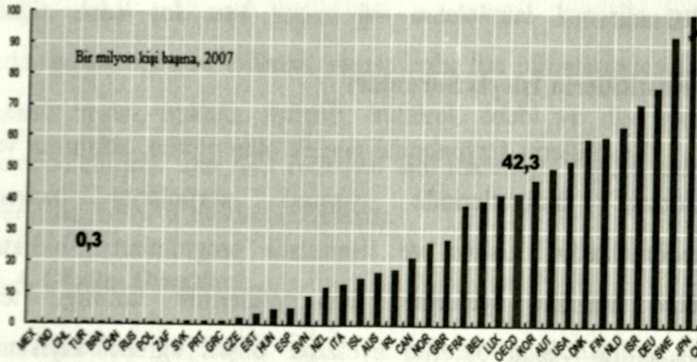
Kaynak: ÖSYM, Yükseköğretim İstatistikleri.

Buna göre 2011 yılı itibariyle toplam 306 enstitü bulunmaktadır. Enstitülerin de son 10 yıllık dönemdeki üniversite sayılarındaki artışa paralel olarak kurulduğunu gözden ırak tutmamak gerekir. Bunun anlamı enstitülerin de henüz yapılanma döneminde olduğu, öğrenci sayılarının eski üniversiteler hariç tutulursa önemli bir yekûn teşkil etmediğidir. Türkiye'de lisansüstü eğitimin yükseköğretimdeki payının %6'yı bulmadığı dikkate alındığında hem enstitü sayısının, hem de lisansüstü öğrenci sayısının yeterli olmadığı ortaya çıkar.

Konu gelişmiş ülkelerle karşılaştırmalı olarak değerlendirildiğinde Türkiye'nin konumu daha iyi anlaşılabilir. Lisansüstü eğitimin birinci fonksiyonu Ar-Ge merkezlerinde bilimsel yenilik ve teknolojik gelişmeleri sağlayacak, patent üretecek nitelik ve sayıda araştırmacı yetiştirmektir. Niteliği kenara alarak sadece sayısal değerler üzerinden Türkiye ile OECD ülkeleri mukayese edilecek olursa Şekil-2'den de açıkça görüleceği üzere son 10 yılda önemli gelişmeler olmasına rağmen Türkiye OECD ülkeleri ortalamasının hayli gerisinde kalmaktadır.

patent sayısı ile yakından ilgilidir. Lisansüstü eğitimle patent arasındaki bu yakın bağ yine dikkatleri lisansüstü eğitimin niteliği üzerine çekmektedir. Şekil 3'te Türkiye ile OECD üyesi ülkelerin bir milyon kişi başına ürettikleri patent sayılarının bir mukayesesi verilmektedir.

OECD ortalamasının bir milyon kişi başına üretilen patent sayısı 42,3 iken Türkiye'nin hayli gerilerde olduğu dikkati çekmektedir. Bu durum Türkiye'nin teknolojiye dışa bağımlılığının derecesini gösterdiği gibi, bu bağımlılıktan kurtularak kendi ayakları üzerinde durmasının yolunun da bilimsel yenilik ve inovasyon demek olan patent üretiminden geçtiğini, bunun için de lisansüstü eğitim ile Ar-Ge yatırımlarının güçlendirilmesi ile olacağını göstermektedir.

Şekil 3: OECD'ye Üye Ülkelerin Patent Sayıları

Kaynak: OECD Factbook 2011.

4. LİSANSÜSTÜ EĞİTİMİN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

4.1. Enstitülerin Yapılanma Sorunları

Enstitülerin sorunları anatomik, fizyolojik ve bilim siyaseti olmak üzer üç temel başlık altında incelenebilir. Örgüt anatomisi açısından bakıldığında temel sorun amacı belirlemeden yapıyı ortaya koymak ve daha sonra o yapıya rol tanımlı yapmaktır. Bu parçacı bir yaklaşım olup enstitülerin müstakil yapılar şeklinde oluşumu yerine fakültelerin uzantıları şeklinde gelişmesi gibi nahif bir tabloyu ortaya koymaktadır. Bunun sonucunda enstitülerde öğretim üyesi azlığı, müstakil kadro yokluğu, bütçe ve kaynak yetersizliği, çoğunluğunda müstakil bina olmaması derslik, laboratuvar, kütüphane ve araç-gereç yetersizlikleri, fakültelerin gölgesinde kalma ve kurumsal kimlik kazanamama (Karakütük vd., 2008: 52-53, Sevinç, 2008: 134-135) gibi yapısal sorunlar öne çıkmaktadır.

4.2. Enstitülerin İşleyiş Sorunları

Enstitülerin fizyonomisi demek olan eğitim, araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde yapısal sorunların baskısı hissedilmektedir. Lisans ve lisansüstü programlarını birlikte yürüten öğretim üyelerinin ders yüklerinin fazlalığı, tez danışmanlığı yapan öğretim üyelerine düşen öğrenci sayısının çokluğu, hazırlanan tezlerin bilim ve teknolojide yenilik ve katkıdan ziyade tekrara girmesi, enstitülerde akredite yapı ve işleyiş normlarının bulunmaması ile bilimsel yayınlardaki impakt faktörünün (yayınlara alınan ortalama atıf sayısı) gelişmiş ülke

ortalamalarının gerisinde kalması (Adams vd. aktaran Orer, 2011: 138) işleyiş sorunlarının en önemlileridir.

Avrupa yükseköğrenim alanı ile tanımlanan Avrupa ve Türkiye yeterlilikler çerçevesinin enstitülerdeki karşılığı belirsizliğini korumaktadır.

4.3. Fikir Hürriyeti ve Demokratik Ortam

Batı medeniyeti fikir hürriyetinin sağlanması, dogma ve ideolojilerden arınma ile gelişebilmiştir. İdeolojik yaklaşımlar eğer bilimin önüne geçerse, fikir çeşitliliği yerini tek fikre bırakacak ve orada gelişme olmayacaktır. Bugün bile pek çok akademisyen tartışılmayan, tabu sayılan alanların bulunduğu şikâyet etmektedir.

Demokratikleşmenin eğitim ayağı tartışmaya bile açılmadığı için fikir üretme kapasitesi düşük kalmakta, atıf alan değil, daha çok atıf yapan bir entelektüel kapasite ortaya çıkmaktadır. Sosyal bilimler yapısı icabı fen bilimlerinden farklı olarak siyasi, hukuki, iktisadi, kültürel, edebi ve dini alanlar üzerine çalıştığı için fikir hürriyeti tam manasıyla sağlanmadıkça verimsiz kalmaya mahkûm olacaktır.

4.4. Çözüm Önerileri

Lisansüstü eğitimle ilgili sorunların çözümlenmesi için karşılaştırmalı araştırmalar yapılmalıdır (Karaman ve Bakırcı, 2010: 112). Oluşturulacak veri tabanı üzerinden enstitülerin yapı ve işleyişine yönelik aşağıda belirtilen hususlarda iyileştirmeye gidilmesi gerekir.

- Enstitülerin müstakil kadroları, binaları, eğitim mekânları ve uygun bütçeleri olan yapılara dönüştürülmesi,
- Lisansüstü eğitimde akreditasyon ve denetim araçlarının geliştirilmesi,
- Lisansüstü tezlerle ilgili ulaşılabilir bir veri tabanının açılarak özgün olmayan, tekrar mahiyetindeki tezlerin engellenmesi,
- Akademisyen ücretlerinin iç ve dış denge esasları gözetilerek yeniden düzenlenmesi,
- Akademik camiada fikir hürriyetinin tam olarak sağlanması gerekir.

5. SONUÇ

Lisansüstü eğitimin önemi tüm Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de çok iyi bilinmektedir. Nitelikli insan gücü yetiştirmekte, bilim ve teknolojik yeniliklerde lisansüstü eğitimin önceliği tartışılmaz bir konuma gelmiştir.

Ancak Türkiye’de lisansüstü eğitimin yapı ve işleyiş sorunları bulunmaktadır. Yapısal sorunların başında sayısal yetersizlikler ile enstitülerin fakülte gölgesinde kalarak müstakil bir yapıya kavuşmamış olması, işleyiş sorunlarının başında ise lisansüstü eğitimin kalitesi, bilimsel yayınlarda impakt faktörünün düşüklüğü, bilim kavramının daha çok fen bilimleri ile anılarak sosyal bilimlerin ihmal edilmesi gelmektedir.

Yükseköğretimde demokratikleşmenin sağlanamaması ve fikir hürriyetinin önündeki engellerin kaldırılması da yapı ve işleyiş kadar önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- Erdem, A. Rıza “Öğretim Üyesinin Bilim İnsanı Yetiştirme Sorumluluğu Ve Bu Sorumluluğun Gerektirdiği Mesleki Etik”, Akademik Dizayn, 1(2), 2007, 77-81.
- Günay, Durmuş ve Günay, Aslı. 1933’den Günümüze Yükseköğretimde Niceliksel Gelişmeler. [İndirme Tarihi: 24.12.2011] <http://web.karaelmas.edu.tr/yuksekogretim/Files/2011/06.:7>.
- Güven, İsmail ve Tunç, Binali “Lisansüstü Öğretim Öğrencilerinin Akademik Sorunları: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Örneği”, Milli Eğitim, Sayı 173, Kış/2007, 157-171.
- Karakütük K., Aydın A., Abalı G. ve Yıldırım S. “Lisansüstü Öğretimin Sorunları Konusunda Ankara’daki Üniversitelerin Lisansüstü Enstitü Yöneticilerinin Görüşleri”, Eğitim ve Bilim Cilt 33, Sayı 147, 2008, 42-52.
- Karaman, Sedat.; Bakırcı, Fehim. “Türkiye’de Lisansüstü Eğitim: Sorunlar ve Çözüm Önerileri” Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi. II, 2010, 94-114.
- Orer, Hakan S. “Türkiye’nin Bilimsel Yayın Performansı”, 26. Ankem Antibiyotik Ve Kemoterapi Kongresi, Kızılağaç/Manavgat, 18-22 Mayıs 2011, ANKEM Dergisi, 2011, 134-138.
- OECD Factbook (2011). *Economic, Environmental and Social Statistics*, [İndirme Tarihi]: 06.02.2012] <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/fulltext/3011041ec069.pdf?expires>.
- ÖSYM Yükseköğretim İstatistikleri, 2010. [İndirme Tarihi: 24.12.2011] <http://osym.gov.tr/belge/1-12654/2010-2011>
- Sevinç, Bilal “Türkiye’de Lisansüstü Eğitim Uygulamaları, Sorunlar ve Uygulamalar”, DEÜ Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 34, Sayı: 1, 2001, 25-40.
- TÜBİTAK (2008). Türkiye’nin Bilimsel Haritası, http://www.ulakbim.gov.tr/cabim/yayin/bilimsel_yayin_harit_asi.pdf

Türker, R. Kâzım. “*Bilim İnsanı Yetiştirme: Dünyada ve Türkiye’de Lisansüstü Eğitim*”, TÜBA Bilimsel Toplantı Serileri 7, Ankara, 2001, 21-32.

YÖK, *Türkiye Yükseköğretim Yeterlilikleri Çerçevesi*, [İndirme Tarihi: 06.02.2012] <http://tyyc.yok.gov.tr>.

YÖK, *Yüksek lisans Programı Açma Ölçütleri*, [İndirme Tarihi: 24.12.2011] <http://www.yok.gov.tr/content/view/20/56>.

Yükseköğretim Kanunu (2547). RG. Tarih: 1981; Sayı: 17506.

II. OTURUM
FEN BİLİMLERİNDE LİSANSÜSTÜ EĞİTİM VE
NİTELİK

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Azize TOPER KAYGIN

Prof. Dr. Selman KARAYILMAZLAR

Lisansüstü Eğitimde Nitelik ve Sorunlar

Prof. Dr. Galip SAİD

Mühendislik Alanında Lisansüstü Eğitim ve Nitelik

Doç. Dr. Ömer KÜÇÜK

Fen Bilimleri Enstitülerinde Lisansüstü Nitelik

Yrd. Doç. Dr. Sezgin Koray GÜLSOY

Fen Bilimleri Enstitülerinde Lisansüstü Eğitim ve Nitelik

BARTIN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM FAKÜLTESİ

Lisansüstü Eğitimde Nitelik Sempozyumu
Bildirileri Kitabı, s. 72 – 78.

LİSANSÜSTÜ EĞİTİMDE NİTELİK VE SORUNLAR*

Prof. Dr. Selman KARAYILMAZLAR
Bartın Üniversitesi Orman Fakültesi Dekanı
selmankzku@yahoo.com

Özet

Lisansüstü eğitim, lisans eğitimine dayalı olan yüksek lisans ve doktora eğitimi ile sanat dallarında yapılan sanatta yeterlilik çalışması ve tıpta uzmanlık ile bunların gerektirdiği eğitim, öğretim, bilimsel araştırma ve uygulama etkinliklerinden oluşan eğitim olarak tanımlanabilir.

Lisansüstü eğitiminin genel amacı, ülkenin gereksinim duyduğu bilim adamı ve öğretim üyesi gibi yüksek nitelikli insan gücünü yetiştirmek ve ülke sorunlarını çözmeye ve teknik alanda gelişme sağlamaya yönelik araştırmalar yapmak şeklinde açıklanabilir. Yüksek lisans eğitiminin amacı; doktora öğrenimine hazırlamak, orta ve yüksekokul öğretmenliği için gerekli akademik

* Bu bildiri, Yüksek Öğretim Kurulunun *Türkiye Yüksek Öğretim Stratejisi Taslak Raporu*'ndan yararlanılarak hazırlanmıştır.

derinleşmeyi sağlamak, ilgili iş alanlarına yüksek nitelikli insan ve araştırmacı yetiştirmektir. Doktora eğitiminin amacı ise ekonomik ve teknolojik kalkınma için gerekli temel araştırmaları planlayıp yürütecek, sonuçlandıracak ve yayımlayacak bilim adamı, öğretim üyesi ve araştırmacı yetiştirmek; bilgi ve teknoloji üretmeye yönelik çalışmaları sağlamaktır.

Öğrenci sayısındaki artış ve lisans düzeyinde verilen eğitimin yetersizliği, uzmanlık kademesinin yukarı doğru uzamasına neden olmuş ve değişik iş kolları için yüksek lisans ve doktora diploması ana koşullar arasına girmeye başlamıştır. Lisansüstü eğitimin önemini arttıran diğer önemli etken ise sanayileşmiş ülkelerin bilim adamı gereksinimini karşılamak üzere üniversitelere ve araştırma enstitülerine başvurmaları, bu kurumların da lisansüstü eğitim öğretim programlarını geliştirme çalışmaları yapmalarıdır.

Türkiye'nin bilgi toplumunun gerekliliklerini yerine getirerek hem dünyada yarışabilirliğini arttırabilmesi hem de Avrupa eğitim ve araştırma alanlarında etkili bir aktör olarak yer alabilmesi için insan gücünün niteliğini hızla yükseltmesi gerekmektedir. Bunun için de lisansüstü iş gücü hem nicelik hem de nitelik bakımından yükseltilmelidir. Bunu gerçekleştirmek için dört konuda stratejik seçmelerde bulunulmalıdır. Bunlar:

- Lisansüstü sayısını yeterli düzeye çıkarma yollarını geliştirmek,
- Lisansüstü öğrencilerine eğitimlerini sürdürmeye imkân verecek mali destekleri sağlamak,

- Lisansüstü programlarının düzenlenmesinde lisansüstü kalite artışını sağlayacak yeni düzenlemelere gitmek,
- Yurtdışı ve içinde lisansüstü sonrası çalışmalar yapılması yollarını geliştirmektir.

Türkiye’de verilen lisansüstü derecelerinin sayısının artırılmasındaki en önemli darboğaz -üniversite öğretim üyeliğinin çekiciliğindeki azalma bir tarafa bırakılırsa- bu düzeye gelmiş öğrencilerin lisansüstü eğitimlerini yaparken yaşamlarını sürdürebilecekleri geliri sağlamakta karşılaştıkları zorluklardır. 25 yaş ve üstü olan bu grubun, ailesine dayanmadan yaşamını sürdürebileceği bir gelirin sağlanması lisansüstü eğitim talebini artıracaktır. Bu gelirin sağlanmasında genelde iki yol bulunmaktadır. Birincisi, lisansüstü öğrencisine bir iş sağlanarak onun yanı sıra eğitimini sürdürmesidir. İkincisi ise öğrenciye lisansüstü bursu sağlanmasıdır. Türkiye’de birinci yol, araştırma görevlisi olarak çalıştırma biçiminde gelişmiştir. Öğrenci hem akademik yaşam içinde bulunarak gelir sağlamakta hem de doktora eğitimini sürdürmektedir.

Lisansüstü eğitimdeki sorunlardan biri de yabancı dil problemi. Bazı alanlardaki araştırmaların yetersiz olması yabancı dil bilgisini zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle öğrencilerin yabancı dil öğrenebilmeleri amacıyla üniversite bünyesinde kurslar açılmalı, yabancı dil merkezleri ile koordineli eğitim çalışmaları yürütülmelidir.

Lisansüstü öğrencilerinin yurt içinde ve yurt dışındaki meslektaşları ile birlikte bilgi alışverişinde bulunmaları, yeni bilgiler edinebilmeleri, bilgi ve deneyimlerini arttırabilmeleri

oldukça önemlidir. Bunun yollarından birisi de yapılan bilimsel toplantılara katılmaktır. Çoğu üniversitenin bulunduğu bölgelerde toplantılar düzenlenmektedir. Ancak öğrencilerin bu tip toplantılara katılımı yeterince desteklenmemektedir. Çeşitli güçlükler nedeniyle öğrenciler, diğer illerdeki ve yurt dışındaki bilimsel toplantılara katılamamaktadırlar. Özellikle fen bilimlerinde yapılan çalışmalar araştırmanın değişik aşamalarında bazı araç gereçlerin kullanılmasını ve laboratuvar imkânlarından yararlanılmasını gerektirmektedir. Ancak eğitim birimlerinin çoğunda yeterli araç-gereç ile laboratuvar imkânları bulunmamaktadır.

Yapılan araştırmalar, Türkiye'nin lisansüstü eğitimde belirlenen bazı hedeflere hâlâ ulaşmadığını göstermektedir. Lisansüstü eğitimle ilgili sorunlar günümüzde de devam etmektedir. Sorunları azaltmak ve belirli ölçüde iyileştirme yapabilmek için alınması gereken önlemlerle ilgili olarak şunlar önerilebilir:

- Lisansüstü öğrencilerine gelir sağlamak amacıyla devlet lisansüstü bursları konulmalıdır. Bu bursların yönetiminde TÜBA'nın, YÖK'ün ya da bu amaçla oluşturulmuş bir kurumun, sorumluluk yüklenmesi düşünülebilir. Hem araştırma görevlisi olacak hem de devlet doktora bursu alarak bu imkânlardan yararlanacak öğrencilerin liyakat esasına göre seçilmesini sağlamak için ÖSYM'nin düzenlediği (TUS benzeri) bir merkezi sınav yapılmalıdır.

- Böylesine büyük sayılarda doktoralı insan gücü yetiştirilmesini tek bir yolla üretmeye çalışmak yerine, çeşitli

kanalların birlikte çalışmasına fırsat verecek bir yaklaşım izlenmelidir. Çeşitlenme sağlanmasında yurt içi kanallar geliştirilirken, yurt dışı doktora yapma kanalları açık bulundurulmalı; TÜBA, TÜBİTAK gibi bilim ve araştırma kuruluşlarının doktora destek programları geliştirmesi özendirilmeli; MEB ve YÖK'ün yurtdışı doktora etkinliği artırılarak sürdürülmeli, üniversitelerin doktora kanallarında yeniden düzenlemelere gidilmelidir.

- Lisansüstü öğretim için üniversitelerarası konsorsiyumlar kurulmalı ve lisansüstü, özellikle de doktora derslerinin bu kurumlar arasında ortaklaşa verilmesi sağlanmalıdır.

- Bölge üniversiteleri arasında konsorsiyumlardan yararlanabilecekleri gibi üniversitelerarası öğrenci değişim programları geliştirerek öğrencilerinin yeterli çeşitlilik ve nitelikte lisansüstü ders almalarını sağlayabilirler.

- Son yıllarda Türkiye kaynaklı yayınların sayısında hızlı bir artış olurken, lisansüstü yayın sayılarının artmadığı görülmüş ve bu farklı gelişme eğilimlerinin gerisinde, dış yayınların maddi olarak özendirilmesi bulunurken, lisansüstü programları yöneten öğretim üyelerinin başarılarının özendirilmediği üzerinde durulmuştu. Yüksek lisans ve doktora yönetme eğilimlerini güçlendirmek için lisansüstü hocalarının yararlanacağı özendiriciler geliştirilmelidir.

- Lisansüstü sayısını artırırken eş zamanlı olarak lisansüstü eğitimin kalitesini artıracak yeni düzenlemelere gidilmelidir. Bir lisansüstü çalışmasının yüksek kaliteli olarak sonuçlanması için lisansüstü öğrencilerine anlamlı bir araştırma

yürütmelerine yetecek düzeyde lisansüstü ders verilmesi; akademik çevrelerde ve toplumda anlamlı görülen soruların formüle edilmesi, yeterli zaman ayırabilen ve o konuda yeterli birikimi olan akademik personel tarafından yönlendirilmesi gerekir.

Yukarıda lisansüstü eğitimin genel durumu ve sorunları hakkında bilgi vermeye çalıştık. Bu konuda Bartın Üniversitesi Orman Fakültesindeki bölümlerin görüşlerini de bilim adamlarının ve yetkililerin dikkatine sunmak istiyorum. Fakültemiz bölümlerinin lisansüstü eğitim hakkındaki görüş ve önerilerini şu maddelerde toplamak mümkündür:

- Lisansüstü çalışmaları için yeterli mali desteğin (özellikle de gerekli makine-teçhizat için gerekli miktarda) sağlanması,
- Üniversite bilimsel araştırma projelerinden (BAP) lisansüstü öğrencilerine sağlanan maddi destek miktarının artırılması,
- Her yıl kütüphaneye alınan kitaplar listesi oluşturulurken önceliğin, danışmanı aracılığıyla tez aşamasındaki lisansüstü öğrencilerinin taleplerine verilmesi,
- Lisansüstü öğrencilerinin mekânsal, yazılım ve donanım açısından gerekli Bilgisayar Destekli Planlama ve Tasarım Laboratuvarı gereksiniminin karşılanması,
- Fen Bilimleri Enstitüsü bünyesinde lisansüstü öğrencilerine tezlerini yayımlayabilecekleri bir derginin oluşturulması (İTÜ, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi gibi),

• Teknopark benzeri araştırma, özel sektör-kamu-üniversite işbirliği ile, tez konularının belirlenmesi ve uygulamaya/piyasaya yönelik araştırma çalışmalarının üretilebilmesinin sağlanması,

• Üniversite bünyesinde meslek odaları ile tartışma ortamlarının oluşturulması ve eğitim konusunda piyasanın beklentilerinin belirlenerek, araştırma konularının zenginleştirilmesinin sağlanması,

• Fen bilimleri enstitüsünün web sayfasının genişletilmesi ve basılı malzemelerle tanıtılarak, nitelikli öğrencilerin tercih edilmesinin teşvik edilmesi,

• SCI ve SSCI kapsamındaki atıflı uluslararası dergilerde yayımlanmış makalelere teşvik sağlanması,

• Bartın üniversitesi ve yeni kurulan üniversiteler ele alındığında öğretim üyelerinin büyük bir çoğunluğu Yardımcı Doçent konumundadır. Bu durumda, tez verme ve danışmanlık yapmaları konusunda özellikle Yardımcı Doçentlerin teşvik edilmesi gerekmektedir ve önlerinin açılması sağlanmalıdır.

Anahtar Sözcükler: Fen Bilimleri, Lisansüstü Eğitim, Yüksek Lisans, Doktora

**BARTIN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM FAKÜLTESİ**

Lisansüstü Eğitimde Nitelik Sempozyumu
Bildirileri Kitabı, s. 79 – 82.

**MÜHENDİSLİK ALANINDA LİSANSÜSTÜ EĞİTİM VE
NİTELİK**

Prof. Dr. Galip SAİD

Bartın Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dekanı
galipsaid@bartin.edu.tr

Özet:

Eğitim, birden fazla değişkeni bulunan bir süreçtir. Bu nedenle eğitim üzerine konuşurken eğitim programı, öğretim kadrosu, donanım, istihdam vb. birçok unsuru göz önünde bulundurmak; bunlar arasındaki organik bağları iyi tahlil etmek gerekir. Bu çalışmada, fen bilimlerinin önemli bir basamağını oluşturan mühendislik ve mühendislik eğitimi üzerinde durarak alandaki sorunları ortaya koyacak ve bu sorunlara çözüm önerileri sunacağız.

Mühendislik, yaratıcı düşünme üzerine kurulmuş bir alandır. Özgür ve geniş düşünen, olaylara ve durumlara farklı

açından bakabilen ve ayrıntılar arasındaki ilişkiyi görebilen kişiler, mühendislik alanında başarılı olurlar. Mühendislik bölümleri, fen bilimleri alanında tıp fakültelerinden sonra en yüksek puanla girilen bölümlerdir. Ancak bu bölümlere giren birçok öğrenci, alanda gerekli olan yaratıcı düşünme, sorgulama ve sorun çözmeye becerilerini yeterince geliştirmiş değildir. Bu öğrencilere daha etkili bir rehberlik ve yönlendirme çalışması gerekmektedir. Türkiye’de uygulamaya konulan yeni öğretim programları, az önce işaret ettiğimiz “yaratıcı düşünme ve sorgulamayı” hedeflemektedir. Üniversiteler de yeni öğretim programlarına uyumlu hâle getirilmeli, öğrencilerin iyi yetişmesi sağlanmalıdır.

Mühendislik alanında niteliği etkileyen bir diğer önemli faktör de fakültelerin sahip olması gereken donanımdır. Mühendislik eğitimi, dersliklerde verilen eğitimden ibaret değildir. Mühendisliğin birçok alanı; iyi donatılmış laboratuvarlara, planlanmış arazi ve şantiye/sanayi eğitimlerine ihtiyaç duyar. Kısacası mühendislik, ciddi bir alt yapı gerektiren alandır. Gerekli donanımdan yoksun fakültelerden iyi mühendislerin yetişmesi beklenemez. Her üniversitede bir mühendislik fakültesi açmanın mühendisliğe nicel bir katkısı vardır. Ancak mühendislik alanı için gerekli olan niteliktir. Alanda niteliği artıracak katkılara ihtiyaç duyulmaktadır.

Mühendislik fakültelerindeki öğretim kadrosu ihtiyacı da büyük önem taşımaktadır. Özel sektörde daha yüksek ücretlerle istihdam olanağının bulunduğu bazı mühendisliklerde bu ihtiyaç daha da fazladır. Mezun öğrenciler, üniversite yerine özel sektörde çalışmayı tercih etmektedir. Bu noktada başarılı öğrencilerin

üniversitede öğretim üyesi olmasını teşvik edecek düzenlenmeler yapılmalı ve fakültelerimizde nitelikli öğretim kadrosunun oluşmasına katkı sağlanmalıdır.

2000 sonrasında kurulan birçok üniversitede mühendislik fakültesinin açılması, ilerleyen yıllarda ciddi bir istihdam sorununu beraberinde getirecektir. İnşaat mühendisliği, makine mühendisliği gibi bazı alanlarda istihdam sorunu oluşmuş durumdadır. Birçok inşaat mühendisi, firmaların hukuki yükümlüğünü yerine getirdiği bir imza personeli gibi çalışmak zorunda kalmaktadır. YÖK ve Mühendisler Odası, bu konuda koordineli çalışmalı ve mühendislik fakültelerinin kontenjanları ihtiyaç doğrultusunda yeniden gözden geçirilmelidir. Birçok üniversite mezunun alanı dışında bir işte çalıştığını, iş doyumunun sağlanmadığını da biliyoruz. Benzer durumun mühendislik mezunları arasında da yaygınlaşmasını önlemek için şimdiden çalışmalar yapılmalıdır.

Mühendislik eğitiminin yukarıda sıraladığımız lisans düzeyindeki sorunları, lisansüstü eğitime de yansımaktadır. Lisansüstü eğitimin amacı, ülkenin ihtiyaç duyduğu üst nitelikli bireyleri yetiştirmektir. Lisans düzeyindeki eğitimin yetersiz kalması ve istihdam sorunu, gençlerimizi lisansüstü eğitime yöneltmiştir. Mühendislik alanında lisansüstü eğitime ciddi bir talep söz konusudur. Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi birçok fakültemiz, lisansüstü eğitim bir tarafa lisans düzeyinde dahi eğitim verecek donanıma sahip değildir. Bu sorunlar, mühendislik alanında lisansüstü eğitime gösterilen talebin görmezden gelinmesini gerektirmez. Bu nedenle bazı düzenlemeler ve planlamalar yapılmalıdır. Bu düzenlemeleri şöyle sıralayabiliriz:

• Mühendislik, yabancı dilin en fazla ihtiyaç duyulduğu alanların başında gelmektedir. Bu nedenle, yabancı dil eğitimi ilk birkaç dönemle sınırlı kalmamalı; bütün yıllara yayılmalıdır. Bir mühendis, alanı ile ilgili yurt dışı çalışmaları takip edebilecek düzeyde yabancı dil bilgisiyle mezun olmalıdır. Yabancı dilde okuma ve yazma becerisi, mühendislik alanında lisansüstü eğitime başlama şartlarından biri olmalıdır.

• Lisansüstü tez ve araştırma konularının belirlenmesinde üniversite-özel sektör işbirliği sağlanmalı; hazırlanan tezlerin ve araştırma projelerinin uygulanması hedeflenmelidir. Ayrıca bu çalışmalara, özel sektörün maddî desteği sağlanmalıdır.

• Küçük üniversitelerde doçent ve profesör sayısının az olduğu bilinmektedir. Bu üniversitelerdeki öğrencilerin diğer üniversitelerdeki deneyimli hocalardan yararlanmasının önü açılmalı; üniversiteler arası danışmanlık hizmeti, aktifleştirilmelidir. Akademisyenlerin lisansüstü tez yönetmesi, teşvik edilmelidir.

• Lisansüstü öğrencilerin bir araya geleceği bilimsel etkinliklerin sayısı artırılmalı ve bu etkinliklere katılım teşvik edilmelidir.

• Lisansüstü programların açılmasında, üniversitenin bulunduğu bölgenin ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalıdır.

BARTIN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM FAKÜLTESİ

Lisansüstü Eğitimde Nitelik Sempozyumu
Bildirileri Kitabı, s.83 – 89.

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜLERİNDE LİSANSÜSTÜ
EĞİTİM VE NİTELİK

Doç. Dr. Ömer KÜÇÜK

Kastamonu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Ülkemizde iş hayatında artık üniversite mezunu olmanın bir vasıf sayılmadığını lisansüstü eğitimin, dilin ve iş deneyiminin farklılık oluşturduğunu ve diğer rakiplerden bizleri bir adım öne çıkardığını düşünürsek, azla yetinmenin yanlışlığını daha iyi algılarız diye düşünüyorum. O nedenle yüksek lisans ya da doktora yaparken hedefimiz ne olmalı? Akademisyen olarak bilimsel hayata ürettiklerimizle hizmet etmek mi istiyoruz yoksa lisansüstü eğitimi iş hayatında rakipler karşısında bizi daha ayrıcalıklı bir konuma getirmesi için mi yapıyoruz? Bu mesele önemli bir yol ayrımı gibi gözüküyor.

Lisansüstü Eğitim Enstitüleri medeni toplumların sorunlarının çözümünde anahtar rol oynayan, üniversitelerin dinamosu konumunda olan birimlerdir. Biz biliyoruz ki her alanda

bölgesel ve küresel rekabet stratejisi olan ülkeler için lisansüstü eğitim hayati önem taşımaktadır. Ülkelerin güçlü, bağımsız ve dünya üzerinde söz sahibi ya da etkili olabilmeleri; güçlü Ar-Ge laboratuvarlarına, yeni ürün bulma ve geliştirme (inovasyon) yapma yeteneğiyle birlikte güçlü ve nitelikli bir lisansüstü eğitime sahip olmasından geçiyor. Bu anlayış çerçevesinde doğal olarak lisansüstü eğitim bütün dünyada her geçen gün daha da önem kazanmaktadır.

Lisansüstü eğitimde uluslararası rekabete katılabilmek, bir yandan ülkemizin ihtiyacı olan çalışmaları yapabilmek öte yandan dünyanın dört bir yanından iyi yetişmiş, yetenekli gençleri programlarımıza çekebilmek için planlar yapmak bizim görevimizdir. Bir araya gelerek eğitim - araştırma ve yeni teknolojileri birlikte kullanarak lisansüstü eğitim politikalarında yenilikler getirmek, niteliği artırmak öncelikli hedefler arasında olmalıdır.

Ülkemizde ortalama 10 öğretim üyesi 1 doktora öğrencisi mezun etmektedir. Bu da yükseköğretim sisteminde doktora eğitimi açısından büyük bir atıl kapasite var olduğunu göstermektedir. Bu atıl kapasiteyi harekete geçirecek birtakım önlemler alınması gerekir (zorlayıcı veya özendirici uygulamalar olmalı ön performans kriterleri gibi).

Lisansüstü eğitimin verildiği enstitülerin mevcut özelliklerini şöyle sıralamak mümkündür:

- ✓ Bu enstitüler eğitim öğretimi ve araştırmayı fakülteler üzerinden yürüten enstitülerdir.
- ✓ Araştırma laboratuvarları vb. yapılanmaları da yoktur.

- ✓ Ağırlıklı görevleri öğrenci işlerini kayıttan mezuniyete kadar takip etmek gerekli resmi belgeleri ve kayıtları tutmak yani öğrenci ofisi, öğrenci takibi ve ders, mezuniyetle ilgili gerekli organizasyonları yapmaktır.
- ✓ Söz konusu bu işler, fakülte bünyesinde bir lisansüstü öğrenci bürosu oluşturularak, rahatlıkla yapılabilir.
- ✓ Bununla birlikte çoğu üniversitelerimizin fakültelerindeki öğrenci yükü düşünüldüğünde fakültelerin bu yükün altından kalkabilmelerinin çok güç olduğu görülmektedir.

Yukarıda sıraladığımız özelliklere sahip enstitülerle nitelikli bir eğitim vermek zordur. Nitelikle eğitim için fen bilimleri enstitülerimizde bazı köklü değişikliklerin yapılması gerekmektedir. Bu değişiklikleri şöyle sıralayabiliriz:

Enstitüler lisansüstü çalıştırma yapacak öğretim üyelerine ve öğrencilere uygun ortam sağlamalı (fiziki yer, laboratuvarlar vb.); bununla birlikte her türlü bürokrasiyi azaltacak, istediklerini çok kısa bir sürede temin edilebilecek bir ortam hazırlamalıdır. Örneğin bir öğretim üyesi yürütmeyi planladığı bir Ar-Ge projesi için (bütçesi kendisine ait) ihtiyaç duyduğunda bir ofis, yeni bir laboratuvar alanı ve kurulması için destek alabileceği, burslu lisansüstü öğrencisini enstitü yardımıyla rahatlıkla temin edebilmelidir.

Lisansüstü öğrenciler, enstitü aracılığıyla çeşitli kaynaklardan burs temin edebilmeli, Ar-Ge projelerinde çalışma imkânı bulabilmeli, ihtiyaç duyduğunda laboratuvarında çalışma imkânı ve yurt dışına kısa süreli gidip deneyim kazanabileceği ortamlar ve eğitimini tamamladığında çalışabileceği yerlerin

belirlenmesi konusunda yol gösterici ve destekleyici bilgiler alabilmelidir.

Bir takım organizasyonları bağımsız yapabilecek bir enstitü yapısına ihtiyaç vardır. Ülkemizdeki ve dünyadaki Ar-Ge Faaliyetlerini takip edebilen, proje pazarlarını öğretim üyesi ve öğrencilerine duyuran ya da kendisi düzenleyebilen, katılım için destek sağlayan, sanayi vb. yerlerden gelen Ar-Ge taleplerini uzmanlarına yönlendirebilen çıkan ürünlerle ilgili telif ve paten konularında yol gösterebilen veya yönlendirebilen bir enstitü yapısı oluşturulmalıdır.

Yukarıda belirttiğimiz ortamdaki bir eğitimi, mevcut fen bilimleri enstitüleri üzerinden mevcut mevzuat ve enstitü imkânları ve kadrolarıyla yürütmek olanaksızdır. Bu yüzden enstitüler özellikle Fen bilimleri enstitüleri yeniden yapılandırılmak zorundadır. Fen bilimleri enstitüleri üniversitelerdeki fen dallarındaki Ar-Ge işlevini de üstlenmeli ve enstitülerin yeniden yapılandırılmalarında buna da yer verilmelidir.

Lisansüstü eğitimde kalitenin artması için:

- ✓ Ülkemizde doktora eğitimine kabul edilmiş tüm öğrencilere Doktora Bursu sağlanmalı, teşvikler artırılmalı. (Bu konuda **kamu ve özel sektör işbirliği** gerekmektedir.) Fizibilite çalışmaları neticesinde ihtiyaçlar belirlenerek planlamalar yapılmalıdır.
- ✓ Yurtdışından alanında uzman öğretim üyesinin misafir olarak getirilmesi veya en azından ortak lisansüstü programlar açarak ortak danışmanlık sisteminin geliştirilmesi Ulusal olduğu gibi uluslar arası düzeyde de

bu konuda çalışmalar yaygınlaştırılmalı, prosedürler basitleştirilmeli, kurullar oluşturulmalıdır.

- ✓ Yurtdışına özellikle doktora amaçlı öğrenci göndermeyi özendirici hale getirmelidir.
- ✓ Bir diğer önemli husus ise **AR-GE** merkezlerinin kurulmasıdır. AR-GE destekleri büyük ölçekli yerli ve yabancı firmalarını faaliyetlerinin desteklediği bir mekanizma olmalıdır.
- ✓ **Rekabet öncesi işbirliği projelerinde** de aynı durum söz konusudur. Bu kavram daha çok yeni son beş yılda sermayelere baktığımızda markalar bir ülkenin, sermayenin büyük ortakları başka ülkelerden olabiliyor. Rekabet öncesi işbirliği projelerinde de çok önemli lisansüstü eğitim almış personele ihtiyaç var. Hem kendi firmasını kurmuş hem de faaliyet gösteren firmalarda hizmet verecek çok sayıda yetişmiş insana ihtiyaç var. Bu ihtiyaçların karşılanmasını göz önünde bulundurmamız gerekiyor.
- ✓ Ana bilim dallarının yeterliliği, düzenli olarak ulusal ve uluslar arası akreditasyon işlemleri aracılığıyla değerlendirilmelidir.
- ✓ Yurt dışındaki enstitülerle ortak lisansüstü programları yaygınlaştırılmalı, yurt dışı öğrenci değişimi sayısı artırılmalıdır.
- ✓ Doktora öğrencileri tez çalışmaları aşamasında zorunlu olarak yurt dışında gelişmiş üniversitelerin Ar-Ge

laboratuvarlarında tez konularıyla ilgili araştırma yapması sağlanmalıdır.

- ✓ Enstitülerde görev yapacak öğretim üyeleri ile ilgili kriterler ve teşvikler konmalıdır.
- ✓ Eğitim kalitesini yükseltmek adına öğrenci ve öğretim üyelerine performansa dayalı ödül sistemi getirilmelidir.
- ✓ Programlarda disiplinler arası açılımlar sağlanmalı ve yaygınlaştırılmalıdır.
- ✓ Araştırmacının sahip olması gereken bilgi ve becerileri kapsayacak ortak derslerin bütün programlarda yer alması sağlanmalıdır. (Araştırma-proje-istatistik-bilgisayar-makale hazırlama vb.)
- ✓ Dersler ve programlar belli süreçlerde gözden geçirilerek güncellenmelidir.
- ✓ Öğrenciler tezleri ve dersler için en yakın araştırma merkezleri veya birimleri ile sıkı ilişki içinde olmalıdır.
- ✓ Enstitülerin kalitesini sorgulayacak bir mekanizma kurulmalıdır.
- ✓ Akreditasyon birimi kurulmalıdır.

Sonuç

Eğer bilgiye hâkimseniz, bilgiyi kontrol ediyorsanız bilgiye sahipseniz güçlüsünüz mukteldirsiniz. Bilgiye sahip olamayan bilgiyi kontrol edemeyen uluslar, devletler güçsüzdür ve mukteldir değildir.

Artık bizim doktora veya yüksek lisans tezlerimizin teknolojik ürünler üretmeye ayarlı olması gerekmektedir. Tezi yapıp bir yayın çıkarmak amaçlı olmamalıdır. Artık teknolojik

ürünleri üretmezseniz bu globalleşen dünyada söz sahibi olamazsınız. Rekabet gücümüzün artması için mutlaka teknolojiye dayalı ürünler üretmek gerekir. Bu da kaliteli bilgi ile olacaktır.

O zaman üniversitelerde ve özellikle araştırmaların yoğun olarak yapıldığı lisansüstü eğitimde artık anlayışı değiştirmek zorundayız. Toplumun ve iş dünyasının beklentilerini karşılayabilme noktasında bir irade beyan etmeli bir duruş göstermelidirler. Yani enstitülerimiz araştırma geliştirme yapan, bilgi üreten, teknolojiye dönüştüren eğitilmiş insan yetiştiren merkezler olmalıdır.

**BARTIN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM FAKÜLTESİ**

Lisansüstü Eğitimde Nitelik Sempozyumu
Bildirileri Kitabı, s. 90 – 92.

**FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜLERİNDE LİSANSÜSTÜ
EĞİTİM VE NİTELİK**

Yrd. Doç. Dr. Sezgin Koray GÜLSOY
Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Müdür Yardımcısı
sgulsoy@bartin.edu.tr

Özet

Lisansüstü eğitim, dört yıllık lisans programlarını bitiren öğrencilerin belirli bir bilim dalında uzmanlaşmalarını sağlayan, yüksek lisans ve doktora derecelerini kapsayan bir eğitim sürecidir. Fen Bilimleri Enstitülerinde verilen lisansüstü eğitimin amacı, bilim ve teknoloji üretebilen; ürettiği bilim ve teknolojiyi toplumsal ve ekonomik faydaya dönüştürebilen, dünya bilim ve teknolojisine katkıda bulunan, ülkemizdeki saygın bilim insanlarının sayı ve niteliklerinin artmasına yardımcı olmaktadır.

Fen Bilimleri Enstitülerinde yürütülen lisansüstü eğitim programlarının niteliğini etkileyen faktörleri genel olarak şöyle sıralamak mümkündür:

- Öğrencilerin Yabancı Dil Seviyelerinin Yetersiz Olması
 - Türkçe yazılmış ders kitapları yetersiz olduğundan ve literatür taraması ile ulaşılan kaynakların büyük çoğunluğunun yabancı bir dilde yazılmış olmasından dolayı, öğrenciler tez konuları ile ilgili yabancı kaynakları değerlendiremiyor.
 - Üniversitelerin kütüphanelerinde bir çok yabancı veri tabanına ulaşım sağlanabilmesine rağmen, öğrencilerin bu veri tabanlarından yararlanamıyor.
- Öğrencinin Lisansüstü Eğitim Yapma Amacı
 - Okul uzatma
 - Askere daha geç gitme
 - İş bulma kaygısı
 - Çalışan öğrencilerin çalıştıkları kurumlardaki pozisyonlarını iyileştirmeleri (zaman ayırma problemi)
 - Diğer sebepler
- Altyapı Eksikliği
- Seminer Dersi, Tez İzleme Komiteleri ve Doktora Yeterlilik Sınavları
- Öğrencilerin sorumluluk duygusu
 - Sorumluluk
 - Doğruluk-dürüstlük
 - Yetenekli olma vs.
- Tez Jürilerinin Belirlenmesi
 - *Tez jürisi, ilgili anabilim dalı başkanlığının önerisi ve enstitü yönetim kurulunun onayı ile atanır.*
 - Jüri atamalarının ortak bir havuzdan yapılması

- Yasa ve Yönetmelikler
 - Başarılı lisans öğrencilerinin lisansüstü eğitime devam etmesinin teşvik edilmesi
- Tezlerin Projelerle Desteklenmemesi veya Desteklerin Yetersiz Kalması
- İkinci (ortak) Danışman Ataması
- Öğrenci Değişim Programları
- Öğretim Üyelerinin Yurtdışına Gönderilebilmesi

Lisansüstü eğitim enstitüleri, medeni toplumların sorunlarının çözümünde anahtar rol oynayan ve üniversitelerin dinamosu konumunda olan birimlerdir. Her alanda bölgesel ve küresel rekabet stratejisi olan ülkeler için lisansüstü eğitim hayati önem taşımaktadır. Bu nedenle lisansüstü eğitimin sağlıklı sürdürülebilmesi için gerekli altyapının finansmanı, öğrencilerin burslarla, tezlerin projelerle desteklenmesi, mevcut desteklerin verimli kullanılması, büyük önem arz etmektedir.

Anahtar Sözcükler: Fen Bilimleri Enstitüsü, Lisansüstü Eğitim, Yüksek Lisans, Doktora, Eğitimde Nitelik

